Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JOURNALEN 2013

LOKAL- OG KULTURHISTORISK TIDSSKRIFT NR. 2

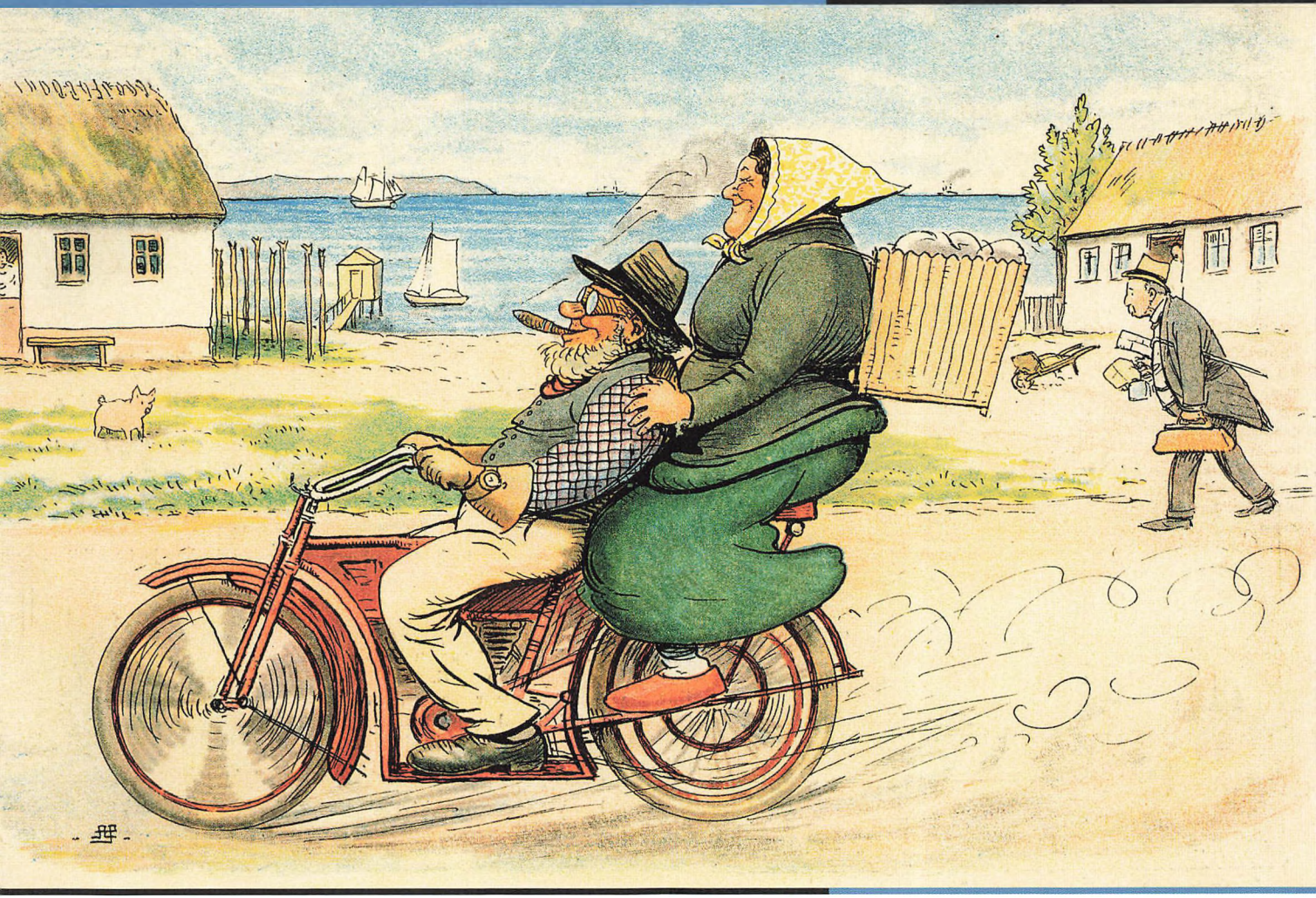

UDGIVET AF DANSK LOKALHISTORISK FORENING OG SAMMENSLUTNINGEN AF LOKALARKIVER

INDHOLD

Region Nordjylland 3
Region Midtjylland 8
Region Syddanmark 14
Region Sjælland 25
Region Hovedstaden 27
Danmark 32
Oversigt 36

FORSIDEBILLEDE

Mange fiskere oplevede gyldne tider under 1. verdenskrig, hvor fødevarepriserne steg voldsomt. Fiskekonerne fra Skovshoved blev nu med høj cigarføring transporteret af manden på motorcykel til og fra Gammel Strand. Blæksprutten bragte i 1916 denne tegning, der også er gengivet i Kenn Tarbensens bog For alle Danmarks fiskere (se anmeldelse side 32).

Design & tryk: OAB-Tryk a/s, tlf. 66 17 30 69

REDAKTION

ISSN 0996-1614

Journalen udgives af Dansk Lokalhistorisk Forening (DLF) og Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA).

Redaktør: Johnny Wøllekær, Odense Stadsarkiv, Historiens Hus, Klosterbakken 2, 5000 Odense C. Tlf. direkte 65 51 10 32. E-mail: jwoe@odense.dk

I redaktionen: Harriet M. Hansen, Erik Korr Johansen, Jørgen Thomsen, Kurt Risskov Sørensen og Aase Windeballe.

Ekspedition, annoncer og kasse: DLFs kasserer, Verner Hansen, Egholmsvej 18, 8660 Skanderborg. Tlf. 86 52 03 93. E-mail: dlfskb@gmail.com

Artikler og bøger til anmeldelse sendes til redaktøren eller til SLAs sekretariat, Andkærvej 19, 7100 Vejle.

Journalen udkommer tre gange årligt. Pris pr. årgang 140 kr. Enkeltnumre 55 kr. pr. stk. Abonnement tegnes ved henvendelse til DLFs kasserer.

Bladet udsendes gratis til bestyrelsesmedlemmer i foreninger, der er tilsluttet DLF (husk at melde ændringer til ekspeditionen), samt til arkiver, der er ordinære medlemmer af SLA.

Dansk Lokalhistorisk Forening bevilger støtte til lokalhistoriske publikationer. Bemærk dog, at bestyrelsen har ændret ansøgningsfristen til 1. august og 1. november.

Fra Himmerland og Kjær Herred 2012

Udgivet af Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred. 101. bind. 2012. 168 s. Ill.

Syv artikler er det blevet til i 2012-udgaven af Historisk Samfunds årbog, hvortil skal tælles den sædvanlige omtale af litteratur om Himmerland og Kjær Herred (v/Tove Michelsen) og afsluttende meddelelser fra styrelse og redaktion.

Kirsten Andersen og Gitte Christensen indleder årbogen med artiklen "Hestetyven fra Tylstrup". I 1794 kommer den unge Peder Iversen i alvorlig knibe, da han efter en våd aften stjæler en hest for at tage på besøg hos sine forældre. Ved den efterfølgende retssag oprulles den spændende historie om Peder Iversens baggrund og om det samfund, han er vokset op i. Dommeren tager hensyn til hans unge alder og hans triste opvækst, og Peder Iversen får en mild dom: To år i tugthus. At dommeren vælger at tage menneskelige hensyn, er en af hovedpointerne i denne velskrevne artikel, der også følger Peder Iversens skæbne efter dommen.

Før jernbanen kom til Himmerland, kunne en rejse mellem Aalborg og Hobro let tage en dag. Det var derfor et stort fremskridt, først da man i 1850'erne anlagde en ny hovedlandevej mellem de to byer og siden i 1869, da statsjernbanestrækningen mellem Randers og Aalborg blev anlagt. Siden fulgte en række private sidebaner i området. Per Andersen fortæller i artiklen "Da jernbanen kom til Himmerland" om jernbanernes store betydning for erhvervsudviklingen i Himmerland, f.eks. for skovbruget i Rold Skov.

Forfatteren Johannes V. Jensens betydning for den himmerlandske kultur og selvforståelse er stor. En af figurerne i hans *Himmerlandshistorier*, Tordenkalven, bliver taget under behandling af Aage Jørgensen i artiklen "Liv i kludene". Mange af figurerne i *Himmerlandshistorier* er hentet fra virkeligheden, og det gælder også krøblingen Tordenkalven, som egentlig hed Christen Christian Larsen. I artiklen redegøres der bl.a. for, at nok gjorde Johannes V. Jensen figuren landskendt, men inden da havde bl.a. dyrlægen Hans Dollerup skrevet om ham. I artiklen belyses de sammenfald og afvigelser, der er mellem Hans Dollerups og Johannes V. Jensens beskrivelser af Tordenkalven.

Fotografen Heinrich Tønnies er en af de store danske fotografer i 1800-tallets anden halvdel. Atelierets store billedsamling er i dag bevaret og registreret på Aalborg Stadsarkiv, og billedsamlingen bruges jævnligt i udstillinger og publikationer. Henning Bender skriver i artiklen "Heinrich Tønnies Samlingen i Aalborg – Fotografiet som markedet vil have det" om samlingens lokalhistoriske og kunstneriske betydning.

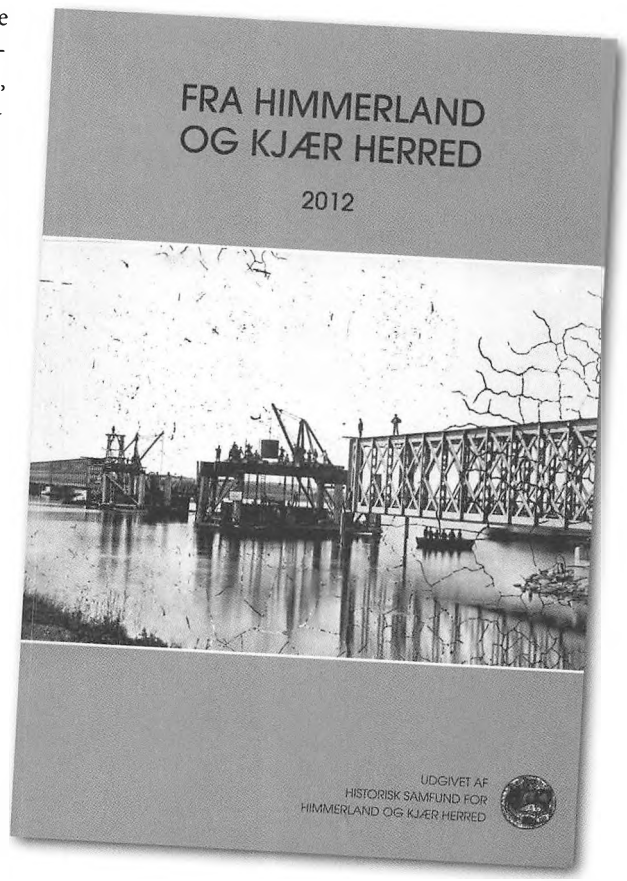

En seminarieelevs indkøb af tre stk. præservativer i seminariebyen Ranum i 1928 frembragte så voldsomme rystelser i lokalsamfundet, at både provsten, biskoppen og Undervisningsministeriet blev indblandet. Indkøbet faldt tre lærere på seminaret så meget for brystet, at de klagede til seminariets rektor og krævede, at eleven blev bortvist. Sagen kompliceredes i betydelig grad af, at rektoren, Chr. Høirup, var far til den formastelige elev. Det er Hans Støttrup Jensen der er forfatter til denne spændende historie, der grundlæggende handler om, hvordan kulturradikale og kulturkonservative værdier tørnede sammen i det lille samfund. Spændingerne i Ranum ophørte først, da Chr. Høirup i 1937 forlod seminaret.

I "Guldkorn fra Rebild" har Per Andersen og Helge V. Qvistorff samlet et uddrag af taler fra Rebildfesterne fra den første i 1912 og frem til 2012. Det er kun de bedste, der er fundet frem, hvilket bliver til lidt over 30 stykker. Et af guldkornene stammer fra den kendte amerikanske tv-reporter Walter Cronkite, som i 1980 var hovedtaleren. Cronkite havde spurgt en dansk ven, hvorfor danskerne fejrede den amerikanske nationaldag? Svaret var, at "... danskerne vil overholde en hvilken som helst fridag – også selv om det ikke er vores!"

I årbogens sidste og korteste artikel giver Per Dahl i "Johannes V. Jensen Museet i Farsø" en introduktion til udstillingerne. Museet åbnede i 1991, da Lions Club i Farsø købte Johannes V. Jensens fødehjem og indrettede det til mindestue. I 1999 blev museets støtteforening dannet, og i 2008 fik man lavet en tilbygning, som dog først blev indviet i 2011. Årbogen fremstår velredigeret og fagligt solid.

Jens Åge S. Petersen

Bente Kristensen, Ingvard Jakobsen og Ejgil Bodilsen (red.):

Han Herred Bogen 2012. Lokalhistorisk årbog for Øster og Vester Han Herred

Udgivet af Lokalhistorisk Samvirke for Han Herred. 240 s. Ill.

Han Herred Bogen 2012 er en interessant og fyldig beretning om historiske hændelser, som har fundet sted i herredet, eller som har en stærk tilknytning til området. Det rummer stof er da udmøntet i 15 artikler, som ved et første blik synes meget forskellige af længde og historisk tyngde, men som ved et nærmere studium får den lokale datid med dens rige persongalleri og de fysiske omgivelser til at leve videre for læserens øjne. De fleste bidrag belyser især de sidste 150 år, men en beretning om kirken og menighedslivet i Bejstrup nordøst for Aggersborg fører os tilbage til 1100-tallet, medens en gård- og slægtshistorisk skildring af livet på den lille herregård Nørtorup i Hjortdal Sogn tæt ved Jammerbugten tager sit udgangspunkt i 1500-tallet. Og minsandten om ikke H.C. Andersen har sin lille andel af dens historie!

Det vil føre for vidt at omtale endsige referere alle artikler fra nyere og nyeste tid, men vil man påført historiske briller kigge indenfor i et typisk landbrugsmiljø på sit højeste, inden industrialisering og fravandring lagde arbejds- og folkelivet øde, bliver man vel informeret. Den tid havde dog sine uheldssvangre skyggesider, hvad der ikke forties i en skildring af Torslev Sogns Hjælpekasse i dens kortvarige virksomhed 1888-ca. 1900. Og flere end nærværende anmelder må have følt et stik i hjertet ved at læse om den spastisk lammede Ellen Myrup og hendes skæbne gennem 80 år – og alligevel bliver man i sjælden grad opløftet ved at konstatere, at menneskesindet ikke lader sig kue af alverdens modgang. Den støtte, hun fik fra sine nærmeste, lader sig ikke måle i sædvanlig forstand. Forunderligt er det også at læse om den unge Jens Korsbæk, der lader sig hverve som britisk faldskærmssoldat 1946, og som oplever en masse ting uden at løsne et skud, må man tro. Såret blev han dog – ved at få sin ankel knust ved et biluheld i fritiden. At den engelske stat ikke har svigtet ham til i dag, krediterer han den med glæde.

Spændende er det - også i et rigshistorisk perspektiv - at læse om "Tyske efterladenskaber i Øster og Vester Han Herred efter besættelsestiden". Det er et pionerarbejde af største lødighed, som må kunne inspirere lokal- og regionalhistoriske skildringer landet over. Fra 5. maj 1945 var her mange kræmmere på spil, danske som britiske, hvad datidens primærkilder ikke netop fortier.

I én sum: Lokalhistorisk Samvirke for Han Herred udviser med denne rapport fra hverdagslivet i datid og nutid et særdeles godt eksempel til efterfølgelse. Den bør købes og læses, også uden for herredsgrænsen.

Erik Helmer Pedersen

Henrik Gjøde Nielsen og Knud Knudsen (red.):

Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred 1912-2012

Udgivet af Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred. Bind 5. 2012. 184 s. Ill

Med dette 5. bind afsluttes bogserien i anledning af 100-års jubilæet, og nærværende udgivelse må betegnes som selve jubilæumsskriftet, hvor hovedfokus naturligt er fortællingen om Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred fra dets grundlæggelse, historieforløb og til fremtidige perspektiver for lokalhistorien.

Henrik Møllers "Historisk Samfund gennem 50 år" er et genoptryk fra 1962 men er et gensyn værd, ikke mindst fordi artiklen indeholder den beretning, som Historisk Samfunds første formand skrev i årbogen 1912, og vi præsenteres for personerne bag stiftelsen. To år senere afholdtes i Aalborg Dansk historisk Fællesforenings årsmøde. Herom beretter Henrik Gjøde Nielsen i "Et ambitiøst møde i 1914. Fællesmødet for Dansk historisk Fællesforening og Historisk Samfund for Aalborg Amt i Aalborg 1914". Det tre-dages program med møder og udflugter præsenteres og ledsages af velvalgte samtidige fotografier.

Thorkild Nielsen har mange interessante betragtninger i "Fra Himmerland og Kjær Herred - 100 års bøger", hvori bringes en oversigt over årbøgernes emner og forfatternes faglige baggrund frem til 2004: Akademikernes andel har været stigende til ca. 34%, lærernes andel kraftigt reduceret til ca. 11%, mens kategorien andre ligger nogenlunde konstant på ca. 55%. I artiklen diskuteres tillige videnskabeligheden i artiklernes indhold samt lokal- og regionalhistoriens stilling som videnskabeligt anerkendt stofområde. Knud Knudsens "Lokalhistoriens fremtid" samt "Tale ved Historisk Samfunds arrangement den 27. februar 2012" fortsætter lidt i samme spor med refleksioner over begreber som kulturarv og historiebrug, samt hvor den lokale historie hører hjemme

I "Samfundets mindesten" med undertitlen "For helligkilder og herrer" sammenkæder Henrik Gjøde Nielsen tidligere artiklers indhold om de mindesmærker, som Historisk Samfund fik rejst i perioden 1924 til 1958 i Himmerland og Kjær Herred: Hellig Kors Kilde på Gl. Skørping Kirkegård, Skt. Helene Kilde ved Hammer Kirke, mindestenen ved Hammergård over generalprokurør Henrik Stampe samt mindestenen over frihedskæmperen Lars Dyrskjøt i skanseanlægget i Nørresundby.

Thorleif Christiansen

Gunnar Jensen:

St. Restrup 1912-2012. Fra herregårdsmark til lokalsamfund. En krønike om mænds og kvinders liv og virke gennem 100 år med St. Restrup Husmandsskole som faglig og kulturel dynamo

St. Restrup Samråd, St. Restrup Landsbyforening og Lokalhistorisk Forening for Frejlev, Nørholm og Sønderholm Sogne, 2012.

Dette er bogen om St. Restrup – i fortid og nutid. Indtil 1912 var St. Restrup en hovedgård syd for Limfjorden, men da købte Aalborg Amts Udstykningsforening gården. Målet var udstykning til husmandsbrug, som skulle være så store, at de var levedygtige. Resultatet blev ca. 50 brug med 20 tdr. land i gennemsnit. Dermed var grundlaget skabt for et lokalsamfund, der skulle vise sig at have stor sammenhængskraft.

Bogen beskriver udviklingen i kolonien med vægt ikke så meget på landbruget men især på højskolen, der blev oprettet i 1915. I 1918 blev den omdannet til husmandsskole, som den var frem til 1965, hvor den blev en traditionel højskole igen, men i 1970'erne blev den overtaget af venstreorienterede lærere, som måtte slippe skolen efter en konkurs i 1990. Skolen var en kulturel dynamo i lokalsamfundet frem til 1970'erne, og husmændene gik til mange møder her. Lokalsamfundet organiserede sig på flere ledder med friskole

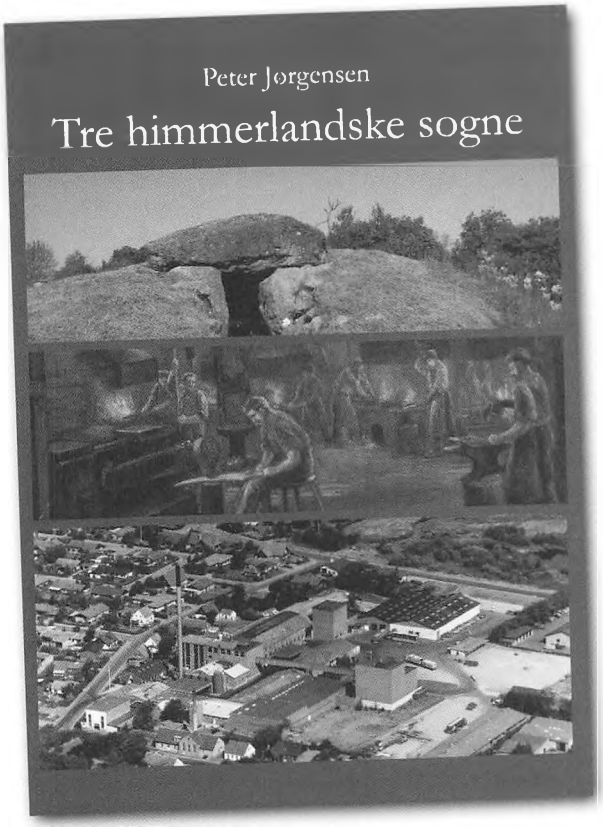

i 1928, andelsmejeri 1921, kontrolforening og som noget ret enestående: fællesmekanisering i 1963. Det eneste, som manglede, var en brugsforening.

Bogens sidste kapitel handler om nutiden under overskriften: livsstilskoloni. Her skildres det nutidige St. Restrup, der har udviklet sig siden 1990, hvor det ikke er fuldtidslandbrug, som præger kolonien, men derimod beboere der har deres arbejde uden for kolonien, og som samtidig har viljen til at lave fælles aktiviteter, f.eks. et forsamlingshus i den gamle friskoles bygninger. Endvidere er det også karakteristisk, at der hører noget jord (5-10 ha) til de fleste ejendomme, således at man kan holde heste eller andre dyr, dyrke grøntsager mv.

Et særtræk, som ikke fremhæves men tages for givet, er koloniens nærhed til Aalborg, som betyder gode jobmuligheder, samtidig med at man bosætter sig på landet og dyrker sin livsstil. Men ellers vidner kapitlet om en optimisme, som man kan overføre på mange andre lokalsamfund.

Bogens kildemateriale er lokalt, men det er lidt uigennemskueligt, da der ikke anvendes noter. Bagerst er der kun en oversigt over andelsselskaber og foreninger, som lokalarkivet har materiale om, og en fortegnelse over anvendte bøger og personer, som har bidraget. Mest klart er det, når der citeres beretninger af forskellig karakter, hyppigst gengivet i anden sammenhæng. Mere problematisk er dog, at bogens tilgang er udpræget lokal. Det betyder, at udenfor stående læsere stort set ikke får indtryk af, hvor enestående dette lokalsamfund har været – og er.

Husmandskolonien var enestående i kraft af sin størrelse (både antal brug og deres jordtilliggende) og dens alder. Først med statshusmandslovene af 1919 får man kolonier af jordrentebrug, der kan matche denne koloni i størrelse, men der er ingen sammenligninger hertil – og f.eks. ville Gunnar Solvangs undersøgelser af Rønhave-kolonien på Als have været en glimrende sammenligningsmulighed. Et sted (s. 133) nævnes, at husmandsskolen var en af fem skoler i hele landet, hvilket gør den om ikke unik så dog sjælden. Højskolen var som sådan ikke usædvanlig – flere har også haft dramatiske liv især efter 1970, men her var livet og modsætningerne til lokalsamfundet stærke. Interessante er de nutidige perspektiver, hvor mange ville kunne hente inspiration.

Alt i alt er det en velskrevet fortælling om lokalsamfundet, som desværre mangler perspektiver for at hæve den op over lokalsamfundet.

Per Grau Møller

Peter Jørgensen:

Tre himmerlandske sogne

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Ellidshøj, Svenstrup og Godthaab sogne. 2011. Ill

Sidst på efteråret 2011 udgav Lokalhistorisk Forening for Ellidshøj, Svenstrup og Godthaab sogne i Himmer-

land bogen *Tre himmerlandske sogne*, der er en samlet skildring af de tre sognes historie helt tilbage fra stenalderen og frem til nutidens satellitbyer til Aalborg. Foreningerne udgiver, som mange lokalhistoriske foreninger også har tradition for det, hvert år et årsskrift med lokalhistoriske artikler, men med Peter Jørgensens bog fik foreningen et værk, hvor sognenes historie var samlet i en overskuelig og nemt læselig bog.

Forfatteren tager læseren med på en tur gennem de første spor af beboelse i området, op gennem middelalderen, da landsbybebyggelsen Svenstrup etablerede sig i Guldbæk Ådal. Noget af det mest iøjnefaldende fra den tid er de tre vandmøller, Ridemands Mølle, Svenstrup Vestre Mølle og Svenstrup Østre Mølle, hvor Ridemands Mølle i dag står som en af områdets markante bygninger, omend dog i ny og istandsat udgave. Vandløbet og møllerne har gennem tiden været væsentlige drivkræfter til udvikling i området.

Bogens hovedfokus ligger på tiden efter 1800, hvor området oplevede den første begyndende industri, der blandt andet medførte en befolkningstilvækst i området. Det er for en stor del kridtværker, der skød frem i området. Det var dog etableringen af Godthaab Hammerværk, det senere Zincks Fabrikker, der fik stor betydning for lokalsamfundet. Hammerværkets grundlægger var Christian Zinck, der i 1858 flyttede sit hammerværk og sin smedje til Godthaab, hvor han kunne udnytte vandkraften fra Guldbækken.

De tre byer i området karakteriseres af forfatteren som landsbyen Ellidshøj, stationsbyen Svenstrup og fabriksbyen Godthaab, hvilket giver et meget godt indtryk af de tre byers forskellighed. Med tiden er industrien flyttet, jernbanen lukket, og byerne er blevet sovebyer eller, som forfatteren skriver det, satellitbyer til Aalborg.

Bogen får på en let læselig og ligefrem måde samlet trådene i områdets historie i ét værk med mange gode billeder og illustrationer.

Rasmus Willaing Lock

Broder Berg m.fl. (red.):

Årbog 2012

Udgivet af Vesthimmerlands Museum og Vesthimmerlands Museumsforening. 2012. 95 s. Ill.

"De arkæologiske undersøgelser på Skagerrak 4-tracéet. En foreløbig rapport" er titlen på Simon Kjær Nielsen og Sine Toft Jensens artikel, som indeholder en sammenfatning af Vesthimmerlands Museums arkæologiske undersøgelser og fund forud for etableringen af 42 km kabellinje gennem Vesthimmerlands Kommune. Bl.a. udgravedes en jættestuetomt, jordfæstelsesgrave samt en jernalderboplads.

I "Aggersborg under overfladen. Geofysisk opmåling af en vikingetidsborg" af Søren M. Sindbæk med bidrag af Hannah Brown og Helen Goodchild berettes bl.a. om de seneste par års gennemførelse af en arkæologisk geofysisk undersøgelse på Aggersborg og fund af ældre bebyggelse før borgen.

"Møntproduktion i Ørbæk og kongemagtens interesse i Limfjordsområdet i 1000-tallet" er overskriften hos Jens Christian Moesgaard. Her placeres Ørbæk – lidt syd for Aggersborg – som centrum for jysk udmøntning i 1030'erne.

Hanne Billeschou Juhl (hvis navn ikke er nævnt i forfatterlisten) fortæller om et gravfund i en rig kvindegrav fra sidste halvdel af 900-tallet i artiklen "Et sjældent, firkantet vikingeskrin fra Næsby". Her fandt man metalbeslag af et træskrin i kvadratisk udformning. Denne specielle form har ligheder med et skrin fra Haldum ved Aarhus samt Bambergskrinet.

I "Ødekirker i Vesthimmerland – et overblik" af Ditte Nørgaard Madsbøll berettes om egnens ødekirker: Svingelbjerg, Fredbjerg, Åle og Sjørup.

Troels Laursens "Natur, Tro og Kirkerum" er skrevet i forbindelse med Vesthimmerlands Museums udstilling med samme navn, som blev afholdt i foråret 2012, hvor der skabtes et interessant udstillings- og formidlingsprojekt. Med baggrund i billedkunstner Anita Houvenaeghels 10 kirkeudsmykninger, som i store reproduktioner var opsat i museets sale, suppleret med lyd, lys, skulpturer, ma-

lerier, museumsgenstande mv., skabtes en seværdig udstilling, hvor man sammenkædede det religiøse kirkerum med museets udstillingsrum og forbandt middelalderens kirkekunst med nutidens.

"Sommerhuse i Vesthimmerland – optakt til et forskningsprojekt" af Kim Ørsted Iversen er første del af et projekt om sommerhusudviklingen, og endelig fortæller Thorkild Nielsen om "Pensionater – i Aars", og Bjarne Henning Nielsen giver et referat af den amerikanske ambassadørs besøg i Vesthimmerland.

Thorleif Christiansen

Egon Jensen m.fl. (red.):

Vesthimmerlands lokalhistorie, Årsskrift 2012

Udgivet af De lokalhistoriske arkiver og foreninger i Vesthimmerland.
72 s. Ill.

Årsskriftet for Vesthimmerlands lokalhistorie indeholder en række vidt forskellige artikler af meget forskellig sproglig kvalitet men interessante hver for sig især for lokale, der kender lokaliteterne og de personer, der fortælles om. En af de artikler, der måske har interesse for andre end lokale, er Inger Sørensens artikel om Mads Lassen Stephansens liv og levned 1874-1967, hvor der bl.a. fortælles om hans oplevelser som kusk i en lang årrække for Johannes V. Jensens far, distriktsdyrlæge Hans Jensen i Farsø, og hans søster, Thit Jensen.

Der er andre artikler om personer. En af dem er en lille interessant artikel om lærer Storgaards første år i Haubro, hvor der fortælles om hans genvordigheder under besættelsens sidste år, hvor tyskerne havde beslaglagt skolen, så børnene måtte undervises i en lille sal på hotellet og lærerinden og lærerfamilien måtte indlogeres andre steder.

"Fra pastor Jacobsens dagbog over Gedsted og Fjeldsø sogn" handler om problemerne for to unge mennesker med at få lov til at blive viet i 1848.

I Hakon Poulsens artikel om professor dr. phil. Søren Holm fra Københavns Universitet kan man læse om dennes tilknytning til og store interesse for Ranum, hvor han var født. Endelig fortælles der om Edvard Johan Carl Rambusch, der blev hædret i Lerchenfeldt for sin indsats for opdyrkning af Lerchenfeldt Bjerge. Han kaldes Dalgas nummer to.

Resten af artiklerne er viet lokale begivenheder og steder. En artikel handler om Søttrup, hvor der både fortælles om Øjesø i Øjesø Plantage, om teglværk og flyveplads. En anden handler om Sjørup Sø, og endelig fortælles der om teknikkens indtog i Ålestrup.

Bogen er illustreret med såvel sort/hvide som farvebilleder i meget forskellig kvalitet og størrelse.

Aase Windeballe

Region Midtjylland

Lykke Olsen:

Søren Knudsen – museumsmanden og mennesket

Glud Museum 2013. 138 s. Ill.

Sidste år kunne Glud Museum fejre 100-års jubilæum. I den forbindelse blev museumsinspektør Lykke Olsen bedt om at skrive en bog om museets grundlægger. Bogen er delt op i fem kapitler, som følger Søren Knudsen (1878-1955) i barndommen, på valsen i Europa, museets grundlæggelse, familieliv og stridigheder i såvel privatliv som med Glud Museum og det afsluttende kapitel: "Sørens livsværk og eftermæle".

Søren Knudsen voksede op i et fattigt håndværker- og husmandshjem på Glud Nørremark. Han var blot 9 år, da han som datidens børn fra fattige kår kom ud at tjene. I 1897 kom han i malerlære i Rårup. Efter endt læretid gik Søren Knudsen på valsen i de obligatoriske tre år. Og fik under rejsen et større udblik end så mange andre samtidige arbejdere og håndværkere, der som regel hele livet igennem forblev i de samme, vante rammer.

I oktober 1903 vendte han tilbage til Glud. Han oprettede i 1904 en tegneskole under Bjerre Herreds Haandværkerforening samme år, som han nedsatte sig som malermester. I

1905 blev han gift, og i 1906 flyttede ægteparret ind i familiens nyopførte hus, som han gav navnet Hildesheim. Søren Knudsen var da allerede en mand med faste holdninger. Ægteparret levede spartansk. Søren Knudsen var vegetar, så der blev ikke spist kød i familien. Samtidig var han også antiryger og modstander af alkoholiske drikke. For Søren var og blev hele hans liv en evig kamp med det formål at blive "et bedre menneske". Hans selvopfattelse svingede som et pendul mellem selvros og selvforagt. Glud forblev omdrejningspunktet i Søren Knudsens liv. Her boede han, drev malermesterforretning, grundlagde sit livsværk Glud Museum og udlevede sit livs kampe.

Baggrunden for, at han oprettede Danmarks første landsbymuseum, var beslutningen i 1911, om at nedrive den ældste gård i Glud. Det var en firlænget gård, hvis ældste dele gik tilbage til 1662. I 1903 fik han gårdens historie nedskrevet, og ni år senere reddede han stuehuset fra at blive revet ned. For Søren Knudsen stod Rasmus Thomesøns stuehus og andre gamle huse som "bevis vores forfædres skønhedssans og dygtighed". Dermed var hans livsværk udstukket. Lykke Olsen konkluderer dermed på side 46 i bogen: "Sørens pointe var klar nok. Danskerne burde bidrage til at bevare og hvis muligt restaurere fortidens genstande mere, end det var sket hidtil. Dermed ærede man sine forfædre og fortalte om deres gerninger, "thi hvis ikke sønnen drager lære af faderens erfaringer, vil virkeligt fremskridt jo ikke finde sted". Den verden, som Søren beskriver i skriftet, var en tidslomme. Landbolivet var ikke længere sådan, som den gamle gård gav indtryk af.

Museets stiftelsesdag blev den 5. maj 1912. Søren Knudsen havde da genskabt husets yderstue og bryggers, de mest uændrede siden opførelsen 1662. Der skulle skabes de rigtige stemninger, og i husets to øvrige rum viste han senere tiders boligindretning. Huset viste dermed en kavalkade af stilhistoriske rum fra 1600-tallet til 1800-tallet. I 1918 opførtes der på Glud Museum et spændhus. I 1920'erne opførtes en smedje fra As, en lade og dele af et fiskerhus fra Bjørnsknude. Bogen beskriver hele vejen igennem Søren Knudsens personlige trængsler. De psykiske problemer, tre giftermål og dertil skilsmisserne. De psykiske problemer medførte tre tvangsindlæggelser på sindssygehospital. I 1930 blev Søren Knudsen afsat som leder af Glud Museum. Men i 1943 som 65-årig blev han igen museumsleder. Museumsforeningen blev opløst, Søren købte museet, og et tilsynsråd på tre personer nedsat. Nye planer blev gennemført, mens han boede alene i Hildesheim som den gamle og viljefaste kæmpe, han var. Til det sidste trofast over for sin spartanske levevis. Hjemmet, Hildesheim, var uforandret som i 1906 og til hans dødsdag i 1955 uden elektricitet, centralvarme eller rindende vand. Da var lokalbefolkningen museet mere venligt stemt og sikrede dermed dets fortsatte eksistens. Bogen giver et grundigt indføring i et fascinerende menneskes liv og hans livsværk, Glud Museum.

John Juhler Hansen

Annette Hoff:

Boller Slot i 650 år. En godshistorie om mennesker, magt og muld ved Horsens Fjord

Wormianum, Landbohistorisk Selskab 2012. 544 s. Ill.

Herregårde og slotte kalder på prægtige udgivelser, og denne om Boller Slot lever i den grad op til præmissen. Gennemført tiltalende layout, traditionelt nok til ikke at distrahere, samtidig med at værket virker helt igennem moderne og up-to-date. Man bliver overvældet af smukke fotografier både natur- og bygningsbilleder i herlige nyoptagelser eller nye affotograferinger af kendte og ukendte malerier. Kort i en grafisk gengivelse, man sjældent ser, og instruktive tredimensionelle rekonstruktionstegninger. Her er ikke sparet på noget.

Bogens indhold kan næsten leve op til det prægtige ydre. Spændende historier og skæbner rulles op i en kronologisk rækkefølge, der sikrer overblikket og gør det nemt at gå tilbage. Den stående bygningsmasse stammer hovedsageligt fra 1500-1700-årene, men under ligger en middelalderlig borgvold, der vel går tilbage til 1300-tallet. Hele vejen frem til lensafløsningen befinder

vi os i de højeste kredse. Rosenkrands og Gyldenstierne, Christian IV og Kirsten Munk, Friis, der bliver til Krag-Juel-Vind-Frijs, inden vi når vejs ende. Fra 1664 kom Boller til at tilhøre Frijsenborgs ejere, og fra da af mest brugt som enkesæde af godsets herskab. I 1920'erne var Boller en af de mange herregårde, der var billigt til salg, og frem til 2012 blev det brugt som hvilehjem og plejehjem.

Annette Hoff fortæller levende og indlevet om bygningens historie, de mange farverige ejere, om herskab og tjenerskab, dagligmad og store fester. Det store kildemateriale omkring gods og frontfigurer udnyttes dygtigt til et rigt facetteret billede af enkeltpersoner gennem 650 år. Og er der ikke lige direkte kilder fra Boller, kan der suppleres fra andre tilsvarende steder. Hun trækker også på sit store kendskab til Horsens by og persongalleriet herfra, og det hele er dybt fascinerende. Hun forfører også lidt. Når der er et meget stort kildemateriale fra kong Christian VIIIs ugelange ophold i 1844, så bruges der lige 30 sider på det. Og der er mere nærkontakt til 1930'ernes husmandskoloni, der jo egentlig ikke længere var Boller Gods, end der er til det store jordegods, der havde hørt Boller til i århundreder.

Og her kommer vi til det forhold, der gør, at jeg må være lidt forbeholden over for det i øvrigt herlige værk. Værket som helhed hænger ikke helt sammen, og undertitlen er der mere ord end indhold. For mig er en godshistorie (mennesker, magt og muld) også historien om hovedgårdsjorder og fæstebønder. Magt er ikke kun kongers og stormænds magt, men i godssammenhæng snarere den magt, godsejeren havde over dem, der hørte ham til. Selvfølgelig omtales disse forhold også, men det er helt klart ikke her, Anette Hoff har sin egentlige interesse. Enkeltnedfald omkring en fæstekontrakt i 1788, et skifte i 1769 og gennemgang af hoveriforhold i 1700-tallet eller fakta-bokse med dramatiske dødsfald hentet i kirkebøgerne giver ingen dybere forståelse af, hvordan det var at være fæstebonde på Boller. Og med det prægtige kildemateriale, der findes, suppleret med systematisk brug af tingbøger, kirkebøger, folketællinger og skattelister, burde det være muligt at følge i hvert fald en landsby fra 1660 til frasalget fra 1852 og sætte det ind i en østdansk helhed. Set i det lys er der plads til endnu et storværk om Boller. Men det er en dejlig bog – og langt de fleste vil bare læse den som en roman. Men det kræver helst et bord – den er ret tung til at læse i sofaen!

Harriet M. Hansen

Kurt Quist Nielsen (red.):

Den østjyske længdebane 150 år. Østjysk Hjemstavn

Østjysk Hjemstavnsforening,
77. årgang, 2012.

Nærværende anmelder åbnede bogen *Den østjyske længdebane 150 år. Østjysk Hjemstavn* i en forventning om at skulle læse en bog om den østjyske længdebane, men allerede af forordet fremgår det, at kun et fåtal af artiklerne omhandler jernbanen – og at der er tale om en traditionel årbog for Østjysk Hjemstavnsforening. Efter forordet følger en indholdsfortegnelse som afslører, at artiklerne er mange – 28 i alt – fordelt på bogens 184 sider. Inkluderet i dette sideantal er endvidere en hyldest til foreningens mangeårige forkvinde, Karen Margrethe Sørensen, forkvindens årsberetning, forskellige anmeldelser og en nekrolog. Bogen er endvidere forsynet med et oversigtskort over området – det er en god idé – samt en forfatterfortegnelse.

Undervejs i bogen kommer vi meget vidt omkring – og også meget langt væk fra det varslede jernbanetema. Det gør for så vidt ikke noget at bevæge sig lidt rundt i en bred vifte af lokalhistoriske temaer, men det er ærgerligt, at jubilaren, den østjyske længdebane, som der faktisk ligger masser af gode historier gemt i, får tildelt endog meget begrænset plads. Men andre gode historier får vi da – heldigvis. Vi hører eksempelvis om arbejdet i tørvemosen, en flok spillemænd, farende svende, udvandring til Amerika, folkemindesamleren Evald Tang, digteren Johan Skjoldborg, ornecentraler, togstewardesser og besættelsestiden. Der er med andre ord noget for en hver smag, og historierne bærer præg af, at der ligger mange gode fortællinger gemt rundt

omkring – historier der nu er kommet på skrift som et varigt minde også for eftertiden. Og så vidner årbogen om en hjemstavnsforening med masser af ildsjæle, der har lyst til at deltage i foreningens arrangementer – og for manges vedkommende også til at bidrage til bogen.

Som årbog for en hjemstavnsforening har *Den østjyske længdebane 150 år*. Østjysk Hjemstavn bestemt en berettigelse – det kunne blot have været endnu mere interessant for den udenforstående læser, hvis de mange små artikler havde været inddelt i nogle temaer – og at jernbanejubilæet havde fået lidt mere plads.

Mette Ladegaard Thøgersen

Hardsyssel Årbog 2012

Udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt. 136 s. Ill.

Amterne er nedlagt, men heldigvis eksisterer der endnu historiske samfund baseret på de gamle amter. Nogle steder har man tilpasset titlen – andre ikke. "Hardsyssel" er for længst historie, men områdebetegnelsen giver alligevel mening, fordi det er en god ramme for megen vestjysk historie. Men det er meget prisværdigt, at Hardsyssels Årbog starter med at bringe et kort, der viser området, herrederne og den topografiske placering af de artikler, man bringer i år. Det måtte andre gerne efterligne.

Indholdet er stort set centreret om de sidste 150 år med erindringer i højsædet. Og de bringes i nogenlunde kronologisk orden. Den ældste tager krigene i 1848-1864 fortalt gennem fire brødre fra Borris, der kom til at deltage i de slesvigske krige.

Historien fortælles af to medlemmer af familien i dag. Den slags skæbner kommer vi til at høre meget mere om, efterhånden som 2014 nærmer sig, men der har været en god optakt med *Slagtebænk Dybbøl* og al den opmærksomhed, der derved er kommet. Det bliver spændende at se, hvor det ender.

Så følger en udmærket sag om en fantasifuld bedstefar, der levede 1868-1962. Han oplevede mangt og meget, og det blev til vældige historier, som ikke alle troede på.

Besættelsestiden indtager fortsat en stor plads i den historiske bevidsthed. Fire artikler bliver det til her. En kommer tæt på sognekommunernes udfordringer, her med eksempel i Gjellerup Kommune ved Herning. Der ligger et stort forskningspotentiale i at se på kommunernes udfordringer fra socialreformen i 1933 til de nye storkommuner 1966-1970. I dette forløb har besættelsestiden et ikke ringe bidrag, så det er et godt initiativ. Artiklen har især fokus på det civile beredskab.

Så følger en skoletidsberetning fra 1940'erne og 1950'erne, og som noget karakteristisk for det midtjyske – historien om brunkul, her en erindring om "eventyret i Ejstrup". Nu lever kun få, der selv har arbejdet med i lejerne, så det er nu eller aldrig, hvis man skal have de sidste fortællinger. Forfatteren her, Niels Skallebæk, har så samtidig den fordel, at han er en glimrende fortæller, og hans fokus er det sociale liv med det gode kammeratskab. Men hårdt, snavset og bestemt ikke ufarligt har det været.

Jens Kristian Lings har tilladt sig at digte over fakta. Er det tilladeligt eller ej? I min optik er det meget givende, blot man holder sig for øje, hvad vi ved, og hvad forfatteren forestiller sig. Her er det Kaj Munks sidste timer, hvor ræsonnement må erstatte kilder i et forsøg på at kortlægge, hvad der egentlig skete.

Krathede Sogn har haft sin digter – Jørgen Nielsen (1902-1945). Han skildrede folk på egnen, så lokale ikke var tvivl om, hvem der portrætteredes. Hans værker havde bund i Jørgen Nielsens eget liv, og i de sår og mærker, som han grufuldt bar på livet igennem, til han begik selvmord i 1945.

Sidste artikel fra Hardsyssel går helt op til nutiden med et festligt tema: sange fra Agger til Esbjerg. Vi er i selskab med Johnny Madsen og Tørfisk og co. Noget såre lokalt og en markant omverdensåbenhed præger disse sange, og udgør ifølge nu afdøde Niels Kayser Nielsen, forfatteren til artiklen, et væsentligt korrektiv i ord og toner til dét at være dansk. Læs selv.

Harriet M. Hansen

Historisk Aarbog fra Randers Amt 2012

Udgivet af Randers Amts Historiske Samfund. 157 s. Ill.

Historisk Aarbog fra Randers Amt er en stor årbog med 12 artikler, årsberetninger fra Gammel Estrup, Museum Østjylland og Randers Amts Historiske Samfund. Artiklerne handler om vidt forskellige emner og perioder forankret i geografien i det tidligere Randers Amt.

Henning Hall beskriver personhistorie og kulturhistorie ved at tage udgangspunkt i vejene i Rougsø Herred. Jens Skriver behandler Bjørn Andersen Bjørns hovedbygning på herregården Stenalt. Gennem en spændende vandring i de skriftlige kilder forsøger Jens Skriver at genskabe den nu forsvundne hovedbygning.

Inger Præst skriver i sin artikel slægtshistorie og virksomhedshistorie om Hald bageri og dækker perioden fra 1931 til nu. Hardy Bach skriver om Randersforfatterinden Karin Michaëlis ud fra hendes erindringsværk. Jørgen Kjær skriver om en kendt lokalitets mere ukendte aktiviteter. Ved Hvidsten Kro var der både før og efter besættelsestiden en motorbane anlagt til byens ungdom af den lokale ildsjæl Gummi-Karl. Denne artikel behandler motorbanen og dens store betydning for ungdommen. Bente Svane Kristensen skriver i sin artikel en lille lokalhistorie om landsbyen Harridslev ved at fokusere på byens lægebolig.

Jens Mortensen har bidraget med to artikler, der begge omhandler Kastbjerg Kirke. Den første behandler historien omkring præsten og teologen Villads Nielsen, der var præst i Udbyneder-Kastbjerg Pastorat 1629-1681. Udgangspunktet for artiklen er et epitafium, der hænger i Kastbjerg Kirke. Denne historie bringer os ind i 1600-tallets teologiske diskussioner, hvor det ikke var alle, der var enige i den noget tunge ortodokse tankegang. Villads Nielsen var – som eksempelvis også den lærde Holger Rosenkranz – inspireret af en retning, der formanede til religiøs selvbesindelse og opfordrede folk til at forbedre deres moral.

Den anden artikel behandler et spændende emne i den danske kirkehistorie – donationer til kirker ejet af adelsfolk. Kirkerne var et egnet sted for sognets elite til at fremvise stand og velstand over for sognets befolkning. Kastbjerg Kirke var i 1600-tallet ejet af adelsslægten Krag til Trudsholm. I artiklen gennemgår Jens Mortensen denne slægts nære tilknytning til Kastbjerg Kirke. Krag-slægten donerede såvel ny prædikestol som alterkalk samt oprettede en skole i sognet for almuens børn.

Anden Verdenskrig bliver behandlet af to forfattere, der begge var drenge under krigen og skriver om deres oplevelser. Bent Bjerre Bach skriver om våbennedkastningen på Sem Hede i 1943, mens Viggo Møller Lassen skriver om besættelsestiden i en lille landsby og om sin deltagelse som tvungen tolk for besættelsesmagten i de sidste dage.

Den sidste artikel er skrevet af Erik Velling Hansen. Den handler om generalstrejken den 17. marts 1922, som den blev oplevet af en soldat fra Randers, der blev udkommanderet i forbindelse med strejken. Denne artikel er blevet meget højaktuel her i 2013, da den beskriver, hvorledes uroen ulmede i Randers mellem lockoutede arbejdere og frivillige, der udførte de lockoutedes arbejde.

Alt i alt er der tale om en fin årbog, der kommer godt omkring emner tematisk, geografisk og tidsmæssigt i det gamle Randers Amt.

Karsten Merrald Sørensen

Skivebogen 2012

Udgivet af Historisk Årbog for Skive og Omegn, Bind 103. 96 sider. Ill.

Skivebogen 2012 indeholder i år seks lokalhistoriske artikler samt en afsluttende beretning om Historisk Samfund for Skive og Omegns aktiviteter i 2011-2012 ved formand Poul Tolstrup.

Artiklerne har et bredt emnefelt og dækker forskellige perioder fra 500-tallet til i dag. Den første artikel, "Gamle Skivehus", er skrevet af Niels Mortensen. Artiklen beretter

om kongsgården Skivegård/Skivehus fra den formodentlige tilblivelse i begyndelsen af 1200-tallet, til den i 1661 blev solgt af kongen til Gjeddefamilien. Herefter berettes herregårdens historie fra 1661 til 1794, hvor det meste af herregården og ladegården var blevet flyttet ud. Resterne solgtes som en herskabelig bolig med skiftende ejere helt op til 1928. I 1929 blev boligen omdannet til Hotel Gl. Skivehus, som følges op til 2012. Artiklen er krydret med gode billeder, der støtter teksten fint.

Bjarne Nørgaard har skrevet om Fjandboer i Englandskrigen. Nørgaard giver i artiklen en beskrivelse af to personer fra Fjends Herred, Morten Jensen og Peder Pedersen, der begge deltog i det danske forsvar under Englandskrigene. I artiklen kan vi følge de to indkaldte soldater på deres færd forskellige steder i Danmark og i hertugdømmerne Slesvig og Holsten gennem breve sendt hjem til familien.

Marianne Lindsmann har skrevet artiklen "Gården på Gammel Hede. Ny Spøttrup - en del af historien om Spøttrup Borg og de vestjyske studehandlere". Denne artikel bringer os til den tidligere middelalderborg Spøttrup, og fortæller den senere historie, hvor det ikke længere var biskopper, krige og forsvar, som blev forbundet med Spøttrup. I stedet var stude og handel med disse helt op til det 20. århundrede funktionen for gården.

Svend Laustsen har skrevet en artikel omkring Dalgas' besøg ved Flyndersø 1873. Dette er en suppleret udgivelse af den rapport, direktøren for Det Danske Hedeselskab, Enrico Dalgas, skrev omkring sit besøg ved Flyndersø i 1873.

Vagn Krogh Christensen har skrevet en erindringsartikel omkring sin barndomsven, Lars Valdemar Svendsen, magister communalis in memoriam.

Endelig har Karen Høilund Nielsen og Kurt Glintborg Overgaard i fællesskab skrevet en udgravningsrapport om Viumgård - en usædvanlig gravplads fra 500-tallet.

Udgravningerne ved Viumgård blev foretaget i 2008-2009, og der blev blandt andet fundet dele af en større landsby fra omkring Kristi fødsel samt flere langhuse dateret til det 4. eller evt. 5. århundrede.

I denne artikel omtales dog hovedsageligt fundene fra en mindre gravplads i nærheden af den fundne bebyggelse. Gravpladsen blev dateret til 500-tallet og bliver sammen med genstandsfundene tolket som en del af de markante samfundsændringer, der fandt sted i den sydlige del af Skandinavien i den germanske jernalder (400-800 evt.). Her udviklede det stammebaserede samfund sig til et samfund med et egentligt krigeraristokrati.

Bogen er højst anbefalelsesværdig til personer med hang til Skiveegnens historie. Blot mangler man som læser en kort omtale af artiklernes forfattere.

Karsten Merrald Sørensen

Århus Stifts Årbøger 2012

Udgivet af Historisk Samfund for Århus Stift, 95. bind, 120 sider. Ill.

Historisk Samfund for Århus Stift er blandt de ældste samfund i landet, der også udsender en årbog. Denne udgave er nummer 95 i rækken og indeholder vanen tro en række lokalhistoriske artikler fra Århus og omegn. Årbogen består af seks artikler samt en gennemgang af litteraturen om Østjylland udgivet i 2011-2012. Årbogen afsluttes traditionen tro af en beretning fra Historisk Samfund. Artiklerne repræsenterer en bred vifte af forskellige historiske emner, der både indledes og afsluttes med en artikel omkring Anden Verdenskrig. Lars Nikolajsen fortæller levende om sabotøren fra Aarhus, Hans Frederik von Lillienskjold. von Lillienskjold deltog i en række jernbanesabotager i krigens sidste to år. Erik Hofmeister beskriver derefter Gudenåens store betydning for forskellige former for erhverv. I denne artikel får vi præsenteret en Danmarkshistorisk oversigt over erhvervsudvikling fra fiskeri over råstofudvinding til vandkraft og industri. Herudover havde Gudenåen samtidig en stor betydning for handel og transport.

Niels Løgager Nielsen fremlægger en rigtig spændende kilde til dagliglivet, som falder ind i de såkaldte bondedagbøger. Disse er især fremkommet for de sønderjyske områder – og

delvist udgivet. Her er der tale om, at en husmand fra Åby i 1800-tallet førte et regnskab for årene 1864-1882 i et gammelt stilehæfte. Disse undselige kilder til dagliglivet dukker af og til op i arkiverne, og særlig interessant er det her, at husmanden Anton Jakobsen viste sig at være en belæst herre. Han havde således årligt relativt store udgifter til bøger og var medlem af Aaby Læseforening.

I den følgende artikel beretter Bent Stougaard Nielsen om en brand i Hvalløse nær ved Randers i 1879, mens Kristian Buhl Thomsen gennemgår Aarhus Godsbanegårds historie fra 1923 til 2012. Dette er foranlediget af, at godsbanegården nu er omdannet til et kulturcenter og dermed har fået helt nye funktioner i byens kulturliv.

Geert Schack har påtaget sig at yde et bidrag til den forholdsvist glemte historie om de mange tusinde tyske flygtninge, der kom til Danmark i slutningen af Anden Verdenskrig. I denne artikel ses dette gennem en beskrivelse af flygtningelejren i Gl. Rye (der på sit højeste husede op til 10.000 tyske flygtninge), hvor lokalsamfundets daværende syn på de tyske flygtninge spores. Her vil jeg blot nævne, at dette syn ændrede sig i løbet af lejrens levetid.

Årbogen afsluttes som nævnt med en præsentation af litteratur omhandlende Østjylland udkommet i 2011-2012 og udvalgt af Kenn Tarbensen.

Karsten Merrald Sørensen

Region Syddanmark

Kurt Risskov Sørensen (red.):

Cartha 2011/2012

Årsskrift for Østfyns Museer 2011/2012. Udgivet af Østfyns Museer 2012. 96 s. Ill.

I Janus Møller Jensens "Provst Bøgh og de muslimske pirater" er rammen Nicol Seidelin Bøghs egen beretning, da han som skibspræst deltog i en dansk flådeekspedition bestående af fire orlogsskibe til Algier i 1746, hvor formålet var at opnå en fredsaftale. Året efter forelå "Den Algierske Freds-Historie Hvori Fæderne-Landet hiertelig gratuleres og Alle de Ting nøyagtig fortælles, som ere passerede med den Danske Esqvadre paa den vigtige og vitløftige Expedition til Algier Aar 1746". Bogens første del er i første række en redegørelse for ekspeditionens baggrund og formål. Afsnittet rummer desuden betragtninger over islam og muslimsk levevis. Bogens anden del er reserveret selve rejsebeskrivelsen. Bøgh var præst i Kerteminde 1747-1778. Artiklen beskriver tillige det danske engagement i forbindelse med korstog og muslimsk pirateri.

I anledning af 25-året for stiftelsen af Tulle og Nans Fond til støtte for Johannes Larsen Museet, som har haft stor betydning for etableringen og udviklingen af dette museum, beretter Kurt Risskov Sørensen og Erland Porsmose om denne i artiklen Pax-samlingen. Vi får et interessant indblik i dette ægtepars passion for og samling af malerier af Larsen-familien, som prydede væggene i deres traktørsted Pax ved Kerteminde. I 1986 overdrog parret museet ikke mindre end 569 stykker billedkunst, hovedsageligt af Johannes Larsen. I 1990 fik museet tilføjet en ny udstillingsbygning som ramme for Pax-samlingen.

Erindringsstof er temaet i Karl Nielsen og Thora Cohns "Den lille skole – Kerteminde Friskole", hvor de var elever 1940-49. Skolen blev etableret i 1862, og dens grundlægger, Eske Dalsgaard Pedersen, havde tæt forbindelse med Christen Kold.

Inge Holm Knudsen fortæller om børns leg i 1930'ernes og 40'ernes Kerteminde i "På jagt efter barndommens legeland".

Med baggrund i en rapport fra Østfyns Museer foretaget for Kerteminde Kommune, fremlægger Rasmus Jørgensen i "Langeskovs identitet anno 2011" undersøgelsens vigtigste resultater, som er fremkommet ud fra besvarede spørgeskemaer og interviews blandt et udsnit af Langeskovs beboere, som i 2007 indgik i Kerteminde Kommune. En af konklusionerne er en udbredt utilfredshed med den nye storkommune, bundet i større afstand til beslutningstagerne og fokusering på Kerteminde.

Årsskriftet afsluttes med to årsberetninger fra henholdsvis Museumsforeningen for Kerteminde og Omegn samt Østfyns Museer.

Thorleif Christiansen

Thomas Kaarsted og Johnny Wøllekær:

De sidste amatører – Divisionsfodbolden i Odense frem til 1978

Når man tænker på odenseansk fodbold i dag, så tænker man uvilkårligt på Odense Boldklub (OB). Men engang var Odense Danmarks fodboldby nummer 1 med tre hold i den bedste række, B1909, B1913 og OB, og lokalopgørene kunne trække tilskuere til i antal, som selv superligaklubber i dag ville være misundelige over. Med indgangen til betalt fodbold i 1978 havde OB imidlertid sat sig i førersædet, og det blev afgørende for, at B1909 og B1913 definitivt måtte tage til takke med at spille andenvioliner i Odense.

Alt dette har de to odenseanske idrætshistorikere Johnny Wøllekær og Thomas Kaarsted skrevet en forrygende bog om. I seks velillustrerede kapitler gennemgås fodboldens udvikling i Odense. Første kapitel beskriver den spæde start, hvor fodbolden først for alvor slog igennem på Fyn omkring århundredskiftet, selv om OB i 1893 begyndte med fodbold på programmet.

Undervejs nuancerer forfatterne den udbredte fortælling om, at OB var overklassens, B1909 arbejderklassens og B1913 mellemlagenes klub. Godt nok var der især i den tidlige fodboldhistorie en skarp klassedeling, men den blev også heftigt opdyrket af pressen. I mellemkrigstiden blev billedet på medlemssiden mere forplumret, hvor der i B1909 og B1913 også var en del borgerlige eller småborgerlige medlemmer, ligesom klubberne havde et udmærket samarbejde uden for banen om at arrangere indbringende kampe mod udenlandske hold med forlæg i det københavnske "Stævnet" – en sammenslutning af de store københavnske klubber (s. 18-19).

Klubberne skulle tjene penge, også selv om amatøridealet blev holdt højt. En balancegang og et hykleri, som forfatterne beskriver glimrende og med morsomme eksempler. Eksempelvis var undertegnede ikke klar over, at en af forkæmperne for betalt fodbold, den odenseanske og senere udlandsprofessionelle fodboldspiller i Italien, Jørgen Leschly Sørensen, i 1955 skrev en erindringsbog, *Fodbold for 8 millioner*,

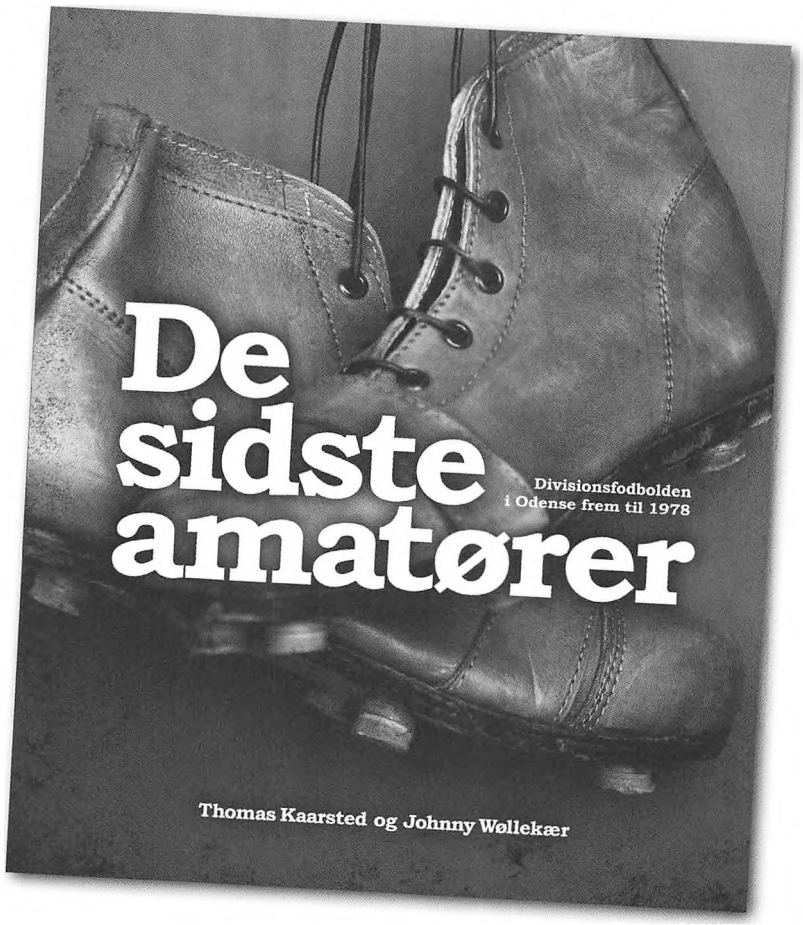

med så åben en kritik af amatørsystemet, at den blev udelukket fra at stå på børnebibliotekerne, da man vurderede, at den var skadelig for ungdommen (s. 69)!

I kapitel 2 og 3 behandles tiden under og efter 2. verdenskrig, hvilket danner optakt til kapitel 4 om odenseansk fodbolds gyldne år fra 1959 til 1964, hvor de store lokalopgør trak titusindvis af tilskuere på stadion, mesterskabet blev vundet af B1909 i både 1959 og 1964, og der var masser af fynske spillere på landsholdet.

Bogens sidste to kapitler er fortællingen om krisestemningen i slutningen af 1960'erne, hvor de bedste spillere skiftede gratis til udlandet, niveauet faldt, tilskuerne svigtede – også på grund af de mange nye fritidstilbud i det fremvoksende velfærdssamfund – så det til sidst stod klart, at amatørsystemet var forældet. I overgangen til betalt fodbold vandt OB klubbens første mesterskab i 1977, mens B1909 både tabte pokalfinalen og rykkede ned i 2. division. Perfekt timing set med OB-briller, da man efterfølgende stod med de bedste kort på hånden i den intense kamp om sponsorkroner og de bedste spillere.

Som titlen, *De sidste amatører*, også antyder, så er sigtet ikke udelukkende udviklingen i Odense. Der perspektiveres løbende til den overordnede udvikling i dansk fodbold. Det indikerer et højt ambitionsniveau fra bogens forfattere, der lykkes med projektet: De fletter elegant lokalhistorie, resultater på banen, spillerportrætter og udviklingen på nationalt plan sammen til en flydende fortælling. Det er godt gået. Nogle af de overordnede udviklingstræk er også beskrevet andre steder, men de får farve og liv med de mange gode eksempler, ligesom billedsiden er forrygende.

Skulle jeg beklage én ting, så er det, at man bliver nysgerrig efter at vide mere om udviklingen efter 1978, hvilket ikke ligger inden for bogens ramme. Måske vi kan håbe på et bind 2? Det gør jeg i hvert fald. De allervarmeste anbefalinger herfra.

David Holt Olsen

Fra Ribe Amt 2012

Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt. 2012. 189 s. Ill.

Benny E. Jakobsen fortæller i "Lydum Mølle" om dennes historie som vandmølle og elværk. Møllen er gennem de senere år blevet restaureret og står i dag som et levende oplevelsescenter.

I "Sygehuse i Ribe indtil 1874" argumenterer Søren Mulvad for, at der før 1781 uden for Nørreport var placeret et sygehus, som senere flyttedes til Gravsgade.

Nu afdøde Knud Prange giver i "Almue i Vestjylland - og dog" eksempler på såvel geografisk som social bevægelighed bl.a. ud fra egen familiebaggrund, og Knud Andreasen har "Fortællingen om Dagny Olesen – Vardes første sabotør", der i marts 1943 på Vestbanegården i Varde antænder et par jernbanevogne. Korrekturlæseren synes at have overset, at portrætfotoet af hende har underteksten "Danny Olesen".

Jens Peter Østergaards "Ubåde og slagskibe ved Vestkysten november 1916" tager udgangspunkt i strandingen af to tyske undervandsbåde ved Vrist. En af disse sænkede i maj 1915 passagerskibet Lusitania. "Pas på! Fjenden kommer (måske)" fortælles om det mangesidige civile beredskab: Luftmeldetjenesten, Statens civile Luftværn samt Civil Beskyttelse.

I afdøde Niels Kayser Nielsens "Jord eller blæk? Et kulturhistorisk portræt af to vestjyske bondelærere" portrætteres Torben Klinting og Terkel Kristensen fra Fåborg Sogn, som forfatteren placerer vest for Varde!

Ernst Jensens "Gedebukken – en erindring fra 1940'erne" udspiller sig i Sneum.

"Fra Jyllands brune heder til landet over havet" har en længere tilvirkningsbaggrund, men fremstår her i oversættelse og redigering ved Holger Øllgaard Frederiksen. Erindringerne er skrevet af Maren Madsen Christensen. Maren, hvis erindringer tager udgangspunkt i barneårenes Sønder Omme, var født 1872 og rejste som 17-årig over til en bror i Yarmouth ved Portland i Maine, hvor hun tilbragte sit liv frem til sin død i 1965. I USA blev hun dansk gift, etablerede sin familie, og gennem hele hendes erindring får man et godt indblik i hendes livsforløb. Samtidig er beretningen en del af den danske udvandringshistorie.

I to af bogens artikler er der ikke overensstemmelse mellem titel og

de enkelte artikelsiders overskrift, og endelig afsluttes årbogen med emne-, forfatter- og stedregister. Under stedregister optræder imidlertid alene personnavne! Så mon ikke det er et personregister? Ydermere slutter dette ved en personhenvisning til side 43, men bogen rummer jo mere end 43 sider. På side 187 er opstillet et stedregister; men dette forekommer noget mangelfuldt.

Thorleif Christiansen

Sten Jørgensen:

Fredericia Politis Historie 1650-2008

Udgivet af Lokalhistorisk Forlag, Fredericia. 2012. 232 s. Ill.

Den foreliggende bog er skrevet af en mand, der selv har været med på "vagten". Sten Jørgensen, f. 1929, har været i politiets tjeneste fra 1952 til 1993, heraf de sidste knap 20 år i Fredericia Politi. Han har med stor flid "pløjet" diverse arkiver igennem – herunder Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn – for at samle materiale til historien om politiet i Fredericia i over 350 år!

Det må siges at være et temmelig langt tidspænd, og som også han skriver i indledningen, "...så vil der naturligvis være huller i stoffet". De første 250 år i politiets historie er også hurtigt overstået.

Når det er sagt, så er der tale et uhyre grundigt stykke arbejde, der, fortalt i et letforståeligt dansk, giver et fint indblik i Fredericia Politis historie fra de første vægtere og opsynsmænd i midten af 1600-tallet til et moderne politiberedskab i det 20. århundrede, indtil korpset i 2008 blev lagt ind under Sydøstjyllands Politi.

Bogen er struktureret kronologisk, og hovedvægten er som nævnt lagt på de sidste godt 100 år. Forfatteren har gjort stor brug af arkivernes scrapbøger til at fortælle om de større og (især) mindre sager, som har været en del af Fredericia Politis arbejde. Man kunne måske godt ønske sig, at der særligt for perioden 1950 og frem også var gjort forsøg på at fortælle det lokale politis overordnede udviklingshistorie. Det ændrer dog ikke på, at Sten Jørgensen har lavet en glimrende bog om Fredericia Politis historie. På de sidste sider i bogen finder man lister over tidligere ansatte, lige fra vægtere i Fredericia til kontorpersonale efter år 2000.

Andreas Skov

Bodil Schelde-Jensen og Jørgen Clausager (red.):

Fredericiabogen 2012

Udgivet i samarbejde mellem Fredericia Byråds Kultur- og Fritidsudvalg, Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn, Fredericia Museums Venner og Museerne i Fredericia. 179 s. Ill.

Det er svært ikke at blive i godt humør, når man kigger på forsiden af Fredericiabogen 2012. Her er skolelæge E. Gjessing i færd med at undersøge en lyshåret knægt i 1956. Arh ... åbn munden. Skolelægen, der er ulasteligt klædt i kridhvid kittel, butterfly og stetoskop om halsen, ser drengen dybt ind i munden. "Offeret" er bogstaveligt talt klædt af til skindet - står i bar overkrop – men man har også på fornemmelsen, at den myndige skolelæge kan se tværs igennem den sagesløse knægt. Se alle hans dårligdomme. Han kan - gennem halsen - nærmest se, om der skulle være en enkelt fodvorte i den anden ende!

Dette fantastiske forsidebillede hænger sammen med en artikel om sundhedsplejen i Fredericia Kommune i 75 år. Artiklen er fortællingen om, hvordan velfærdsdanmark udfoldede sig med initiativer, der var dikteret ovenfra, men som i høj grad også dukkede op nedenfra.

Fortællingen om Kaj Basse Pedersen, der var skoleinspektør og formand for KFUM's Boldklub, er på sin vis også en fortælling om, hvordan det offentlige og velfærden har forandret danskernes levekår og muligheder gennem de sidste 75 år.

Årbogen er en pose blandede bolsjer, som giver lidt smagsprøver for enhver smag. Årbogen indledes med en artikel om Hyrdevej. Det er fortællingen om et af de mange boligbyggerier, der så dagens lys i efterkrigsårene, hvor mange byer boksede med boligmangel. Derfor handlede det om at få bygget lige så snart, der

var materialer. Det gik somme tider meget hurtigt, og selv om den børnerige Hyrdevej var helt nybygget i 1950'erne, så var der kun indlagt koldt vand. Artiklen baserer sig på en række beretninger fra beboere, der har boet på vejen, siden husene på Hyrdevej blev opført.

I artiklen om "Frelsens Hær i Fredericia", der er tredje del af en længere fortælling, hører man om årene 1930-41. Det er en periode, hvor hæren kaster sig ud i bl.a. bespisning af børn. Det er i det hele taget en periode, hvor Frelsens Hær har fokus på børne- og ungdomsarbejdet. Selv om årbogen selvsagt sigter til folk i og omkring Fredericia, så er der masser at hente for folk, der ikke har rod i den jyske kystby. Der er bl.a. mulighed for at blive klogere på, hvordan told blev opkrævet i 1900-tallets begyndelse i en artikel om toldstedet på Trelde Sande, eller om barberfagets udvikling i første halvdel af 1900-tallet. Disse to artikler har, selv om de tager udgangspunkt i enkeltpersoner, en kulturhistorisk vinkel.

Som odenseaner kan man også læse Jørgen Peder Clausagers artikel om den engelske jernbanedronnings besøg i Danmark i 1933. Jernbanedronningen, der var en ung pige, som blev udvalgt til at repræsentere de engelske jernbaner i udlandet, besøgte ikke alene Fredericia men også Odense. Så blev jeg så klog!

Fristaden Fredericia er blandt andet kendt for sin koloni af huguenotter, der på kongens opfordring slog sig ned i byen i 1720. Selv om der allerede er skrevet en del om denne fransk-reformerte koloni, så har Harriet M. Hansen sat sig for at lave en række studier, hvor hun følger hvert enkelt individ fra vugge til grav.

Fredericiabogen er gennemgående en fin og velredigeret årbog. I flere af artiklerne er der dog alenlange passager med afskrifter fra protokoller eller avisartikler, der godt kan være lidt trættende. Det virker til tider, som om man læser i en scrapbog. Hvorfor tygger forfatterne ikke stoffet igennem og spytter guldkornene ud for læserne? Jeg savner i hvert fald lidt analyse, lidt sammendrag.

Johnny Wøllekær

Else Egholm m.fl. (red.):

Årsskrift 2012. Historisk Forening for Graasten By og Egn, nr. 38

Udgivet af Historisk Forening for Graasten By og Egn. 60 s. Ill.

Det er et fint lille årsskrift på glat papir i en smuk blød indbinding, et hæfte, der er behageligt at have i hænderne. Det er godt illustreret med såvel gamle sort/hvide fotos som nyere farvebilleder.

Hæftet indledes med barndomserindringer fra 1940'erne og 50'erne, hvor Hans Clausen i "Dengang i Adsbøl" fortæller om familien og opvæksten i smedjen, om skoletiden og om livet i landsbyen.

Flere skoleerindringer kan man læse om i den følgende artikel, "Erindringer fra min skoletid i Rinkenæs 1944-51" af Frede Christian Ihle, hvis første skoleår var præget af krigen. Han fortæller om den nye skole, om kongebesøg, om udflugter og lejrskole.

I tidligere årsskrifter har der været bragt beretninger om kunstnere, en tradition, der følges op i dette nummer med en beretning om kunstmaleren Peter Petersen-Stubbæk, kendt som en god portrætmaler. Artiklen fortæller både om hans studietid, familieliv og hans malerkunst.

Som noget særligt er der en gennemgang af årets begivenheder måned for måned, og endelig finder man sidst i bogen beretninger fra forening og arkiv.

Aase Windeballe

Birgit Bjerre:

Marie – uundværlig husholderske i to kunstnerhjem

Østfyns Museer, 2012. 151 s. Ill.

"Skyggetante" er uvægerligt det ord, der falder i munden, når talen falder på de ugifte kvinder, der i 18- og 1900-tallet kom til at leve deres liv for familien mere end for dem selv – også selv om forfatteren Birgit Bjerre afviser, at Marie Larsens liv blev et skyggeliv.

Marie Larsen var søster til kunstneren Johannes Larsen, hvis hjem på

Møllebakken i Kerteminde er blevet et herligt museum. Det var som bekendt centrum for et rigt kunstnerliv med malere, forfattere mv., og den ene spændende bog efter den anden om dette miljø er gennem de seneste årtier udkommet – Johannes Larsen, Fritz Syberg, Christine Swane (skrevet af Birgit Bjerre) mv. Nu er turen så kommet til en langt mindre fremtrædende person – den ugifte søster Marie, der altid har eksisteret i baggrunden i de andre bøger – i skyggen, om man vil. Men, som allerede undertitlen angiver, forudsætningen for, at kunstnerne kunne få arbejdsro, var, at "andre" – som Marie - sørgede for det praktiske. Det er også klart, at det er dette aspekt, der har fanget Birgit Bjerres interesse.

Maries liv var et ret udramatisk kvindeliv. Hun voksede op, lærte husholdning, dels hjemme, dels i nogle ansættelser inden for bekendtskabskredsen, stod til rådighed for sine søskende, passede forældrene, da de blev gamle og svage, havde nogle få år som selvstændig i Kerteminde, hvor hun forsøgte hønsehold, og var nogle år husholderske i Skåne. Der antydes to kæresteforhold. Derudover boede hun sammen med sine søskende – blandt andet hos Johannes Larsen, hvis hustru Alhed jo også var kunstner og kun kunne arbejde, når andre tog sig af hjemmet. De sidste mange år af sit liv førte Marie hus for søsteren Christine i København, senere Birkerød. Hun døde 82 år gammel i 1954.

Udgangspunktet for hele bogen er det store kildemateriale, ikke mindst i form af breve, der er bevaret fra familiekredsen. Her havde kvinderne ofte pennen i hånden. Der er bevaret 87 breve fra Marie til Johannes og søsteren Christine, og knapt 350 breve fra moderen til disse tre børn. Det er en stor styrke, fordi Birgit Bjerre er så fortrolig med hele kredsen af familie og venner, at hun kan bevæge sig ubesværet i hele historien. Svagheden bliver, at den øvrige familie, som Marie også var nært knyttet til, står langt svagere, og en vennekreds uden for familien får man faktisk ingen antydning af.

Bogen er opdelt i perioder efter, hvor Marie boede. Og i hver af disse perioder er indlagt et afsnit om husholdning mv., netop for at sætte fokus på den store udvikling, der skete også på dette område, fra 1870'erne til efter Anden Verdenskrig. Det bliver af og til lidt skematisk. Problemet er også, at strømpestopning og daglig rengøring jo sjældent er noget, det omtales i brevene, hvor kun storvask og forårs- og efterårsrengøring kan findes omtalt. Birgit Bjerre griber derfor til den almene litteratur om madlavning og husførelse (bl.a. Else Marie Boyhus og Carla Meyers Nutidsmad fra 1938). Det betyder desværre også, at hun ikke fanger en historie, der rent faktisk kan belyse Marie og Christines forhold til moderne tider. Christine bygger hus i Birkerød i 1935, øjensynlig med gas til kogebrug. Men der skiftes ret hurtigt til elektrisk køkken. Birgit Bjerre anfører blot, at elektrisk køkken var dyrt, så det var kun de mest velhavende, der brugte el. Det er en sandhed med modifikationer. Det afhang simpelthen af ens elværk. Birkerød lå i NESAs område – og NESA hørte i 1930'erne til de progressive elværker, der var i teten med hensyn til elektrisk køkken.

Dels kunne man anskaffe alle apparater gennem NESA (og det tyder fotografiet af apparaterne på), dels indførte man husholdningstariffer, hvor man i 1935/36 betalte 9 øre pr. kWh, hvor 35 øre andre steder var helt normalt. NESA har bevaret et stort arkiv, der ligger på Erhvervsarkivet, blandt andet med en stor kundekorrespondance. Gad vide, hvad det kunne bidrage til historien om Christine og Maries elektriske husholdning.

Birgit Bjerre skal have stor ros for at sætte fokus på Marie og hendes skæbne. Helt vellykket er bogen måske ikke – man får så lidt fornemmelse af Marie som person, og den firkantede husholdningshistorie, der ikke er præget af samme fortrolighedsgrad som kendskabet til Kerteminde/Møllebakkehistorien, er med til at gøre bogen tung. Men hverdagshistorie, "det levede" liv, også for mere tilbageholdende personer, er relevant historie, der bør have sin plads. På den baggrund kan jeg kun anbefale, at man kaster sig over Marie.

Harriet M. Hansen

Else Egholm m.fl. (red.):

På sporet af mindretalslivet 2009-10

Udgivet af Museum Sønderjylland - Sønderborg Slot. 183 s. Ill.

Bogens fire forfattere tager os med til hverdag og fest i det danske og tyske mindretal på hver sin side af den danske grænse. De har gennem et år fulgt mindretalslivet i hverdag og fest og indsamlet dokumentation. De giver et godt indblik i forskelle og ligheder i de to gruppers traditioner, de fælles fester og højtider som nytår, fastelavn, påske, Skt. Hans og jul og som noget særligt for disse områder: lanternegang og rummelpot. Mange er lighederne, og i mange tilfælde inspirerer grupperne hinanden; men der er også begivenheder, der kun tilhører den ene gruppe, som f.eks. de danske årsmøder i Sydslesvig og Knivsbjergfesten, der afholdes af det tyske mindretal i Nordslesvig. Særdeles interessant er det at læse om sproget, om modersmål og sprogblanding og om, at de fra det danske mindretal i Sydslesvig "lærer sprog i paradiset", som de udtrykker det om at lære dansk i ferier i Danmark. I det år, 2009-2010, hvor dokumentationen er indsamlet, var der kommunalvalg i Danmark og valg til den slesvig-holstenske valgdag, således at vi her får et indtryk af, hvordan valgkampen foregår de forskellige steder.

De mange foreninger og klubber, der findes både nord og syd for grænsen, får vi også et interessant indblik i. Det gælder unge i sportsklubber og spejderorganisationer, kvindeklubber og ældreklubber.

De fire forfattere fortæller levende og engageret om egne oplevelser, og desuden lader de andre komme til orde med deres personlige oplevelser og beretninger. I faktabokse får vi den historiske baggrund for en række begivenheder og ting. Også de mange fine billeder, de allerfleste i farver, er med til at give et godt indblik i, hvad der foregår, og hvordan tingene ser ud. Som noget særligt følger der med bogen en DVD, der viser 25 korte glimt fra mindretalslivet.

Aase Windeballe

Morten Hahn-Pedersen (red.):

Sjæk'len – Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg 2011

Udgivet af Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg 2012. 191 s. Ill.

Søndagsfiskerne! Sådan blev missionsfiskerne i Esbjerg kaldt. De var en minoritet blandt Esbjergfiskerne i begyndelsen af 1900-tallet, men satte alligevel et tydeligt fodspor på byen, hvor de oprettede sømandshjem, skibsforsikringsforeninger og indkøbsforeninger. Netop søndagsfiskerne er centrum for Søren Byskovs spændende artikel "Esbjergfiskerne og missionen" i *Sjæk'len 2011*.

Årbogen indeholder ni artikler med emner, der som altid afspejler museets vidtspændende arbejdsmark. Bogen afsluttes med en årsberetning (og allersidst er der reklamer). Af artiklerne omhandler tre havbiologiske temaer (gråsælen, kaskelotstranding og fotoidentifikation af grønlandshvaler), mens de øvrige har emner fra vestkystens søfarts- og fiskerihistorie.

Mette Guldberg har i flere år arbejdet med Vadehavets havne og ladesteder fra senmiddelalderen og frem til begyndelsen af 1900-tallet, og i årbogen har hun begået en fin lille artikel om mennesker i et foranderligt landskab som vadehavet. Martin Rheinheimer følger tråden op med en analyse af ægteskabsforhold i et lille søfartssamfund som Amrum i årene 1700-1900. Gennem tabeller og grafer viser forfatteren, hvordan det påvirkede et lille fiskerleje, at der var flere kvinder end mænd – og ikke nok med det, mændene var ofte også til havs mange måneder om året. Mændenes høje dødelighed gav et samfund med mange enker, og de havde mere end svært ved at blive gift igen.

Esbjerg var engang kendt som fiskeriby, men i dag er det i stigende grad shipping og olieindustrien, der sætter sit præg på byen, og det ses også i årbogen. Danmark – og ikke mindst A.P. Møller-Mærsk Gruppen – har i efterhånden mange år været involveret i ressourceudvinding i Nordsøen, og det ses også på årbogen. Morten Hahn-

Pedersen skriver om boreplatformen "Mærsk Endevour", som museet har en model af, og i artiklen "A.P. Møller-Mærsk i olie- og gasindustriens værdikæde" viser forfatterne René Taudal Poulsen og Morten Hahn-Pedersen, hvordan virksomhedens engagement har ført en række andre ting med sig. Hos Mogens R. Nissen er det den maritime udstyrsindustri, der er under behandling, og artiklen er et delresultat af et større forskningsprojekt om små og mellemstore danske produktionsvirksomheder. Årbogen er som sædvanlig meget velillustreret, og alle artikler har et højt fagligt niveau.

Johnny Wøllekær

Ruth Jensen (ansvarshavende red.):

Stavn 2011. Beretninger og historier fra Faaborg-egnen

Udgivet af museer, arkiver og folkemindesamlinger i den forhenværende Faaborg Kommune. 84 s. Ill.

Den tilsendte bog er stor nok til at bære tre spalter, og det bliver også brug for, når der skal være plads til 14 artikler på 84 sider. Det vil føre for vidt at omtale alle 14 artikler, så det må blive til en omtale af nogle af de artikler, som jeg er faldet over. Nogle er gode, andre mindre gode, men sådan må det være, når man sætter så mange forskellige mennesker til at lave et skrift.

Susanne Jervelund har begået en velskrevet og interessant artikel om "Skolesagen i Svanninge". Artiklen beskriver forløbet fra den nye skolelov af 1938, der fordrede ens standard i skolerne over hele landet, til loven var opfyldt.

Svanninge Sogneråd var ikke sen til at nedsætte et skoleudvalg i 1938, men der kom en krig i vejen, som vanskeliggjorde nybyggeri. I mellemtiden drøftede man intenst placeringen af skolen, hvilket der var stor uenighed om. Først efter krigen fandt man en afklaring, således at den nye centralskole kunne tages i brug i 1960, 22 år efter skoleloven af 1938.

Mogens Bernhard Hansen har skrevet sine erindringer om at nedsætte sig som købmand i Faaborg i 1956. En udmærket og velskrevet artikel, der starter godt, men imidlertid skæmmes af en brat afslutning efter hans første 10 år som manufakturhandler. I en billedtekst afsløres det, at han afhændede forretningen i 1984 på grund af sygdom. Hvad der er sket i de mellemliggende år, forbliver uskrevet, og det er en skam.

Arne Stricker er dykket ned i en ganske morsom historie om Faaborgs borgervæbning under krigen mod englænderne 1807-14. Udgangspunktet er præsten J.J.F. Friis bog *Ungdomserindringer og fortællinger fra 1880* og gengivet i Aage F. Blombergs Faaborg bys Historie.

I Friis' bog gøres der tykt grin med Faaborgs borgervæbnings håndtering af en episode, hvor et engelsk krigsskib nærmede sig Faaborg. Det bliver præsenteret i Friis' bog som selvoplevet, men virkeligheden er en anden. Arne Stricker har ved hjælp af lidt research i kilderne fundet ud af, at Friis først blev født i 1815, at episoden aldrig har fundet sted, og at nogle navngivne personer ikke har levet i Faaborg på det tidspunkt! Hele historien er pure opspind fra Friis' side.

Finn Kyhn har ved et tilfælde fundet en selvbiografi, skrevet af en kokkepige fra Brahetrolleborg Slot. Hun kom fra Aarhus til Faaborg, hvor hun havde en veninde, der skaffede hende arbejde. Hun blev også gift, og via sin svigerfar fik hun arbejde på Brahetrolleborg i 1920'erne og 30'erne. Artiklen giver et godt indblik i arbejdet på et gods i den periode, der ender med besparelser på godset, hvorefter hun og manden må flytte til Odense, hvor grevinden havde skaffet manden arbejde.

Til slut vil jeg gerne rose redaktionen for at sørge for et noteapparat til hver artikel samt valg af en god papirkvalitet. Nogle af billederne er i farver, hvilket betyder, at selv gråtonebillederne er trykt i farver og derfor opnår en fremragende billedkvalitet.

Niels Løgager Nielsen

Skrift for Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2012

Udgivet af Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2012. 88 s. Ill.

Det er egentlig fantastisk, at små lokale foreninger og arkiver kan udgive deres årsskrifter i ordentlig form med glittet

papir, firfarvetryk og mange illustrationer. Imødekommende og tiltalende. Sådan er også årsskriftet for Sundeved, som det jo har været gennem en del år. Indholdet er godt og gedigent med udgangspunkt i det lokale og mest for de lokale. Det er også vigtigt, at de lokale får artikler, der interesserer.

At man dog flytter sig, er allerede første artikel bevis på – et kejserbesøg i 1890. Tyskertiden er blevet historie og kan behandles som sådan, og det er jo væsentligt, at man ikke glemmer den epoke i lokalhistorien.

En anden artikel ser på en ganske anden slags begivenhed i 1932, hvor LS kaldte til demonstration for at hindre en tvangsudsættelse fra en gård. 50 betjente kom fra København for at hjælpe det lokale politi med at gennemføre aktionen. Over for dem stod 1.500 demonstranter, især repræsentanter fra landbrug samt ganske mange kommunister, og så kører historien!

Danmark var ikke ideel lykke for sønderjyderne. Videre får vi "sandfærdige oplevelser i krigsåret 1864" (dem vil vi nok se flere af i jubilæumsåret 2014), noget så usædvanligt som beretning om en motorbane fra 1955, en lille artikel om en skudsmålsbog, der skæmmes af, at artiklen handler om de danske skudsmålsbøgers historie, mens udgangspunktet er en tysk Dienstbuch, og til slut en lille herlig sag på sønderjysk, som jeg næsten kunne forstå, når jeg læste den højt. Skriftet ender med en oversigt over året 2012 i Sundeved.

Harriet M. Hansen

Morten Andersen, Mikkel Leth Jespersen, Hans-Ole Mørk, Mogens Rostgaard Nissen og Anne Marie Overgaard (red.):

Sønderjyske Årbøger 2012

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland. 303 s. Ill.

Siden 1889 er der regelmæssigt udkommet en udgave af Sønderjyske Årbøger, der stolt kan skilte med at være Danmarks største af sin slags. 2012-udgaven behandler naturligvis en række temaer inden for landsdelens rige og dramatiske historie, delt op i et afsnit med videnskabeligt dokumenterede og argumenterede artikler eller snarere afhandlinger med særligt sigte på områdets politiske historie og en mindre del med anmeldelser. Desuden rummer årbogen nyttige oplysninger om den frodige, lokalhistoriske arbejdsmark i det sønderjyske område.

De seks større artikler fordeler sig med to, der fører os et par hundrede år tilbage, og fire, der beskæftiger sig med den nyere og nyeste tid, ikke mindst den voldsomme konfrontation mellem nazityske voldselementer og fredeligt dansk sindelag, der blev en konsekvens af Hitlers magtovertagelse i januar 1933. Ingen af artiklerne er nationalt farvet i deres fremstilling, og selv i skildringen af nazismens tag i 1940'ernes hjemmetyskere holdes ordvalget ganske neutralt.

I læreren Folmer Christensens erindringer fra Højer hedder det dog, at danskerne stadigvæk undgår tyske institutioner, medmindre de bliver inviteret – og vice versa – men han tilføjer også, at den skillelinje ikke siger de unge af i dag ret meget. Som led i den tosproglige udsoning er artiklen forsynet med en tysk Zusammenfassung. Kort fortalt: I "Kosakvinteren 1813-14 – den halvhjertede krig" drøftes det paradefelttog, den svenske kronprins af fransk afstamning Karl Johan alias Jean Baptiste Bernadotte gennemførte i hertugdømmerne i den iskolde vinter 1813-14, og som alene havde til formål at få Danmark til at afstå Norge. Psykologisk krigsførelse faktisk – og Norge var tabt.

Herfra er der unægtelig et spring til "Den alternative behandler Hans Schlaikier og sygdomsbehandling i Egernsund ca. 1815-1840". Vor hovedperson fik som militær oppasser hos en militær kirurg et godt kendskab til den naturmedicinske behandlingsform, en indsigt, der kom ham til gode senere hen i livet, og som efter tidens normer var lægefagligt acceptabel.

Vi blader hastigt 100 år frem i tiden og under titlen "H.P. Hanssen i Folketinget 1924-26" får vi den småtriste historie fortalt om den sønderjyske førers gæsteoptræden på Christiansborg. Kongerigsk hverdagspolitik sagde ham intet, og det sønderjyske spørgsmål blev efter Genforeningen nærmest en administrativ affære, som ikke engagerede ham synderligt. Hans danskhed er ikke til diskussion, men omvendt berettes det i "Tysksindede arbejderes afvisning af nazismen i 1933", at over for nazismens uhyrligheder måtte man besinde sig på sin medbragte tyskhed. Beklageligvis var hjemmetyskerne i Nordslesvig svage

i kødet, da tyskerne 1940 tromlede ind i deres fædreland, vises det i "Nationalkamp i nazismens skygge".

I "Byggeriet af Rømødæmningen. Et spørgsmål om landvinding, beskæftigelse og national handling" fortælles om Hedeselskabets virksomhed i så henseende. Den historie er for resten skitseret før – i Hedesagen under forvandling (1971).

Årbogen bringer ikke de store landvindinger, men tager behjertet fat om nationalt ømtålelige problemer, og det bør den krediteres for.

Erik Helmer Pedersen

Birthe Christensen (red.):

Tåsinge Årbog 2012

Udgivet af Tåsinge Museumslaugs Forlag. 80 s. Ill.

Årbogen fra Tåsinge indeholder foruden nyt fra Taasinge Museum og arkiv syv små artikler.

Den første er på kun én side og handler om året 1889 og sammenkæder Mayerling-dramaet i Østrig, hvor den østrigske kronprins og hans elskerinde sammen blev fundet døde med det kendte lokale drama om Elvira Madigan og løjtnant Sparre, og et andet lokalt kærlighedsdrama, hvor konen overlevede, mens manden døde.

Den anden artikel handler om andelsmejerier og er skrevet af ejeren af et af de tre mejerier der har været på Taasinge, nemlig Kragekær Mejeri, som nu er omdannet til kunstskole. Et fint lille rids af øens mejeridrift.

Erik Mortensen har skrevet om et dobbeltbryllup i 1953 på øen Birkholm. En særlig skik i det lille øsamfund var, at alle på øen blev inviteret med. Det foregik via en såkaldt "skaffer", der over to søndage besøgte alle huse på øen med invitation til kaffe i forsamlingshuset. I hvert hus, han besøgte, blev han budt på kaffe eller en lille en, hvorefter flaget gik til tops som tegn på at han havde været der. En rigtig lille morsom artikel om livet i et øsamfund og endda med gode illustrationer.

Der er også skrevet om barndomsminder i Troense fra 1934-1950. Godt skrevet, og også med gode illustrationer. Forfatteren har valgt at koncentrere sig om forholdet til naboer og genboer, han har kendt, og det er et godt valg, fordi det samler historien om det basale og ikke spreder sig for meget ud.

Jens Hagen Eriksen har skrevet om et hus, der blev opført i 1817 og nedrevet i 1952 på grund af en vejudvidelse. Der er meget at fortælle om huset og dets beboere, men artiklen kunne måske have vundet ved at udelade de lange citater fra gamle forhørsprotokoller og direkte afskrifter fra fæstekontrakter, hvoraf et enkelt fylder to hele sider. Men ellers er artiklen udmærket skrevet og godt fortalt, og også her er der gode illustrationer.

En af de sidste artikler hedder "Carlas Hus" og handler om en familie, der har boet 215 år i samme hus. Man skulle tro, at en sådan historie ville rumme stof til en hel roman, men sagen klares på fem sider inklusive billeder. Der kan kun blive plads til en opremsning af familierelationer, og det der da også, hvad der er kommet ud af anstrengelserne. En ret uinteressant fortælling for udenforstående.

Sidste artikel er om en "Strynbo", der tog på langfart og skrev dagbog. Forfatteren har gjort det fornuftige, at han har gemt slægtshistorien som sidste kapitel. Så kan interesserede læse dem, og vi andre kan springe det over. Bogen slutter med en serie billeder fra arkivet.

Niels Løgager Nielsen

Karen Margrethe Fabricius (red.):

Årbog 2012

Udgivet af Ærø Museum. 136 s. Ill.

Den 19. årgang af Årbog for Ærø Museum fører læseren vidt omkring i den lille ø-kommunes spændende og på mange måder farverige historie. I artiklen "Et nationalt grænsetilfælde" af Karsten Hermansen vises det, hvorledes en fastholdt danske kirkeøvrighed helt tilbage til 1500-og 1600-tallet får den konsekvens, at dansk fortsat er folkesproget, hvor meget end landsøvrigheden med sin tilknytning til Slesvig bruger tysk.

Omvendt holder bønderne i 1700- og 1800-tallet længe fast ved den enlængede gård uden at følge det typisk

danske mønster med fire-længede anlæg, sådan som det vises i Peter Henningsens solidt dokumenterede fremstilling "Den slesvigske gård på Ærø i det 18. og 19. århundrede".

Jens Frøslev Christensen har i den meget fyldige beretning "Bondeliv og præsteliv i 1800-tallets landsbysamfund" endevendt et større slægtshistorisk materiale for at kunne skildre en dramatisk konfrontation mellem en præst med sognepolitisk høvdingestatus og en storbonde med samme pondus i det lokale samfund, et sammenstød med tragisk konsekvens for dem begge.

Historikernes ordmalerier af det forgangne stilles da over for to billedkunstneres forsøg på at gengive virkeligheden, som de så den: Mikkel Kühls "Svend Havsteen-Mikkelsens år på Ærø" fra 1948 og til sin død i 1999 og Annemarie Kristensens korte skildring af en lokal kunstner fra kredsen af Fynsmalere, Jacob Jørgensen, som virkede her fra 1916 til 1948, og som i bredere kredse er mest kendt for sin billedudsmykning fra 1943 af det restaurerede sparekassedomicil på torvet i Ærøskøbing. Samlingen afrundes med mindre bidrag om den lokale kulturformidling.

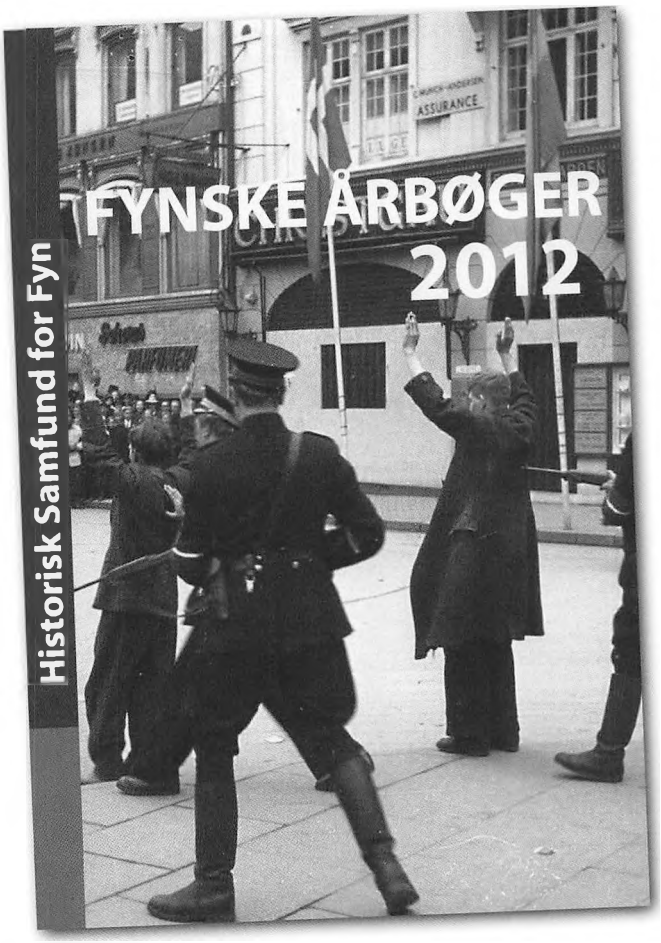

Som Karen Margrethe Fabricius og Mikkel Kühl ikke lægger skjul på i deres fyldige årsberetning fra det firefløjede museum, har man store problemer med at få det hele til at hænge ordentlig sammen, da ø-samfundet fattes kulturelle penge.

Desuden har man måttet hente vigtige bidrag til årbogen udefra, og dermed får perspektivet uvægerligt et rigshistorisk sigte, som ifølge sagens natur ikke helt fanger de lokalhistoriske omstændigheder ind. Man må vist i gang med at skole nogle ildsjæle blandt lokale skriverkarle!

Erik Helmer Pedersen

Øboer 2012. Historisk årbog for Langeland, Siø og Strynø

Udgivet af Rudkøbing byhistoriske arkiv. 84 s. Ill.

Indledningsvis viser et Langelandskort de lokaliteter, der er omtalt i årbogen, og her kan man se, at artiklerne dækker fint fra nord til syd. Det er interessante artikler af meget forskellig art og længde.

Størst indtryk gør nok artiklen "En rulleforretning", der handler om ægteskabet mellem en dansk pige, Karoline Meyer, og en ung tysk mand, Carl Henrich Jepsen, der møder hinanden ved havnen i Rudkøbing i 1925 og bliver gift året efter i Hamborg, hvor de bosætter sig, og Karoline bliver tysk statsborger.

På grund af udviklingen i Tyskland flytter familien til Danmark med

deres to børn og starter en rulleforretning i Rudkøbing. Her lever de et godt og trygt familieliv, men det sætter den tyske besættelse en stopper for, da folk begynder at behandle familien rigtig dårligt, alene fordi de er tyskere. Efter krigen vælter ulykkerne også ned over dem, og det hele får en tragisk ende. Artiklen er baseret på datteren Ellen Jepsens erindringer.

Også en af de andre artikler handler om tiden omkring 2. verdenskrig, idet Ellen Wolsgård fortæller om de tyske civile flygtninge i artiklen "Invasionens anden bølge – et overset kapitel i Langelands historie".

I "Den sidste storsmugler" fortælles der om C. P. Norsk (1817-1905), der blev aktuel, da hans skibsvrag blev fundet af tyske marinearkæologer. I "Da Langeland igen fik en Biograf" får vi et godt indblik i de genvordigheder, man støder på, når man vil starte en biograf på frivillig basis, bl.a. problemet med at skaffe støttekroner, men også den glæde, der er, ved at tingene lykkes. Glæden ved gamle motorcykler lyser ud af artiklen "Et liv med gamle motorcykler", der er fortalt af Claus Schou, som i dag er syg af dissemineret sklerose. Endvidere er der en artikel om dilettant og en om menneskets bedste ven og "Lidt om Lindelse Nor". Bogen er fint illustreret med både sort/hvide og farvebilleder med uddybende tekster.

Aase Windeballe

Region Sjælland

Heidi Pfeffer m. fl. (red.):

Lolland-Falster - Historier i landskabet

Udgivet af Lolland-Falsters Historiske Samfund, 218 s. Ill.

100-års jubilæum er værd at markere, og det er netop, hvad Lolland-Falsters Historiske Samfund har gjort med en meget fin bog, hvor ikke færre end 52 forfattere fortæller 100 fortællinger om steder, man i dag kan opleve rundt omkring på øerne.

Vi starter med fortællingen om urlandskabet på Skejten, der blev dannet under den sidste istid og føres op gennem historien til nutiden gennem fortællinger om gravhøje og fortidsminder, om kirker – en af dem måske Danmarks ældste - borge og slotte, havne og fjorde, parker og naturområder og diverse bygninger skabt i nutiden.

Hvert sted har sin historie, som fortælles med begejstring af kyndige folk, der har fået til opgave at gøre det kort. Til hver historie er knyttet et stort billede og et mindre billede, tegning eller kort. Desuden er der til hver fortælling et meget lille kort, der med en rød prik viser, hvor på øen lokaliteten findes. En meget fin og nyttig detalje.

Bogen vil være en god guide for enhver, der bevæger sig ud i det lollandfalsterske kulturlandskab. Der gives i de enkelte beskrivelser interessante oplysninger af almen interesse, som vil berige enhver, der besøger de omtalte steder; men at læse om stederne og se de smukke billeder er en fornøjelse i sig selv.

Allerforrest i bogen findes et godt og overskueligt kort over Lolland-Falster med mange stednavne, og sidst i bogen er der en omtale af Lolland-Falsters Historiske Samfunds start for 100 år siden og arbejdet med markeringen af jubilæet. Desuden findes der en oversigt over forfatterne og endelig en litteraturliste, så man kan finde uddybende litteratur om steder og personer, man er blevet inspireret af og gerne vil vide mere om. Det er helt igennem en flot og vellykket bog.

Aase Windeballe

Oscar Udsholt:

Sand oplysning for muldens frænde. Historien om skolerne i det sydlige Odsherred

Bent Kjærsgaard (red.). Udgivet af Dragsholm Lokalhistoriske Forening 2012. 103 s. Ill.

Undertiden kan det være svært at være anmelder af lokalhistorisk litteratur. Jeg ved, hvor mange timers arbejde der ligger bag, og alligevel kan man ikke altid give arbejdet topkarakter, selv om man gerne ville. Det gælder desværre også for denne bog, der som angivet handler om skolerne i det sydlige Odsherred.

Bogen indledes med en meget kort omtale af hele det danske skolesystem fra 1537 til 1937. 400 års skolehistorie kogt ned på 10 ½ side inklusive illustrationer må siges at være godt klaret. Der bliver endog brugt plads på et kuriosum i dansk skolehistorie, nemlig den såkaldte indbyrdes undervisning, der blev indført visse steder i Danmark i 1818, men efterhånden afskaffet efter en heftig kritik i 1831. Og nej, systemet kom ikke fra Tyskland, men fra England.

Resten af bogen består hovedsagelig af biografier af skolelærere i Asnæs, Fårevejle, Grevinge og Vallekilde-Hørve sogne. Det kan måske være til glæde for slægtsforskere, men for udenforstående er det ligegyldigt stof.

Undertitlen: Historien om skolerne i det sydlige Odsherred er misvisende. Havde der stået, at bogen var en biografi over skolelærere i Odsherred, havde det været mere dækkende. Der er simpelt hen ikke overensstemmelse mellem det, man får stillet i udsigt, nemlig skolehistorie, og det, der er indholdet. Indholdsfortegnelsen er af uransaglige grunde anbragt bagerst i bogen, der i den grad mangler et personregister.

Niels Løgager Nielsen

Jens Molter Ulriksen (red.):

Romu 2011

Årsskrift fra Roskilde Museum.
2012. 191 s. Ill.

Romu 2011 rummer fire store, veldokumenterede artikler af normal videnskabelig standard og fem kulturhistoriske rapporter fra udgravninger i oldtidens og middelalderens Roskilde og omegn. Bogen er velillustreret og pænt sat op uden at være iøjnefaldende. Kun en af de fem afhandlinger, nemlig Vibeke Kaiser-Hansens skildring "Mod et moderne politi – ordensmagten i Roskilde frem til ca. 1910" (46 s.), kan vel påregnes en bredere læserskare, da dens emne klart må kunne interessere hverdagslivets folk, som de er flest.

Det kan måske føles lidt uretfærdigt mod de dygtige forfattere at sondre så skarpt mellem videnskabeligt anlagte artikler, hvor læserkredsen mest vil bestå af fagfolk uden for lokalområdet, og formidlede temaer, som kan læses uden faghistoriske "briller". I ét tilfælde kan der måske bygges en bro mellem de to læsemåder, nemlig Morten Lander Andersens studie "Da det psykedeliske lys kom til Danmark", hvor forfatteren henleder læserens opmærksomhed på den forestående åbning af Danmarks Rockmuseum.

Den omhandlede form for bevidsthedsudvidelse, i sit udspring nok kombineret med brug af euforiserende stoffer, kom til Danmark sidst i 1960'erne, og forfatteren følger især en enkelt gruppe The Beefeaters.

Lokalhistorikere af det ældre slægtled klager ofte over, at man ikke får fat på de yngre og unge medborgere, men her kunne det psykedeliske lys måske vise vej. Med lidt bedre markedsføring rent sprogligt kunne et større arbejde af Michael Neiss, en forsker fra Kiel med skandinaviske interesser, få fat på læsere, der forlader den stenede, kildekritiske vej til større indsigt til fordel for en nytolkning ud fra nutidens tankegang – og teknik.

Michael Neiss har i sit arbejde "Fikserbilleder fra Vestervang" villet klarlægge en evt. forbindelse mellem et kunstfærdigt udformet barokspænde fra Vikingetiden, fundet ved gården Vestervang i Kirke Hyllinge, og datidens skjaldedigtning. I begge tilfælde skal der presses en mængde motiver ind i en meget snæver ramme, og her synes den velkendte fikserbilledteknik at åbne op for en frapperende ny indsigt.

Emil Lauge Christensens "Grundlæggelsen af Skt. Clara kloster i Roskilde" fører os tilbage til 1200-tallet, hvor en virksom kvinde, Ingerd af Regenstein, fik oprettet et nonnekloster af franciskanerordenen, et såkaldt clarisserkloster. Ret så personligt ville hun da helst forene et fromt, indelukket klosterliv med en verdslig tilværelse, men selv om paven fuldt ud støttede hende, måtte hun affinde sig med et kongelig initieret kompromis til fordel for hendes nok så arvelystne broderbørn. Egenkærlige motiver af den slags er vel fremmede for nutiden, ikke?

Romu 2011 har med andre ord et interessant indhold, som burde kommunikeres bedre til den historiske læserkreds i Roskilde og omegn.

Erik Helmer Pedersen

Bent Hansen, Leif Bo Poulsen & O.B. Stagsted:

Træk af Vibys historie i forrige århundrede. En lokalhistorisk beskrivelse af personer, institutioner og virksomheder, der prægede stationsbyen i dele af 1900-tallet

Ramsø lokalhistoriske Forening, 2012.78 s. Ill.

Undertitlen til bogen fortæller meget præcist, hvad den handler om. Det er kun et mindre udvalg, der er gengivet her i denne bind 2 – bind 1 udkom i 2010 med samme tilgang. I efterskriften sættes ord på, at værket er baseret på erindringer – i kombination med fotos, og det er egentlig lidt synd, at andet samtidigt skriftligt materiale ikke er brugt til at gøre fremstillingen mere nuanceret. Derfor er de fleste af kapitlerne også ret kortfattede på 4-8 sider (inkl. illustrationer), selv om de også beskriver væsentlige institutioner i stationsbyen: kroen, stationen, mejerierne, rådhuset osv.

Det fyldigste kapitel er også det mest spændende: om Ørsted Alderdomshjem. Her er der perspektiveret til lovgivning om fattigvæsen og kommunalt styre, samtidig med at vi får beskrevet opbygningen af denne institution, som selvfølgelig er anlagt et stykke uden for stationsbyen, fordi den byggede på en af de gamle fattiggårde. Artiklen bygger på interview med sønnen af lederparret og giver et godt indblik i livet på institutionen, set fra drengehøjde.

Nævnes skal også portrættet af læge Palsberg, der var en filantrop, idet han ikke lagde stor vægt på økonomiske værdier, men delte ud af tøj og mad til de fattige ved om natten at køre forbi med poser (anonymt).

For lokale er der meget genkendeligt stof i denne velskrevne bog, men for at udenforstående skal få større indblik, bør der være perspektiver lidt videre ud, som der er ansatser til i et par af artiklerne.

Per Grau Møller

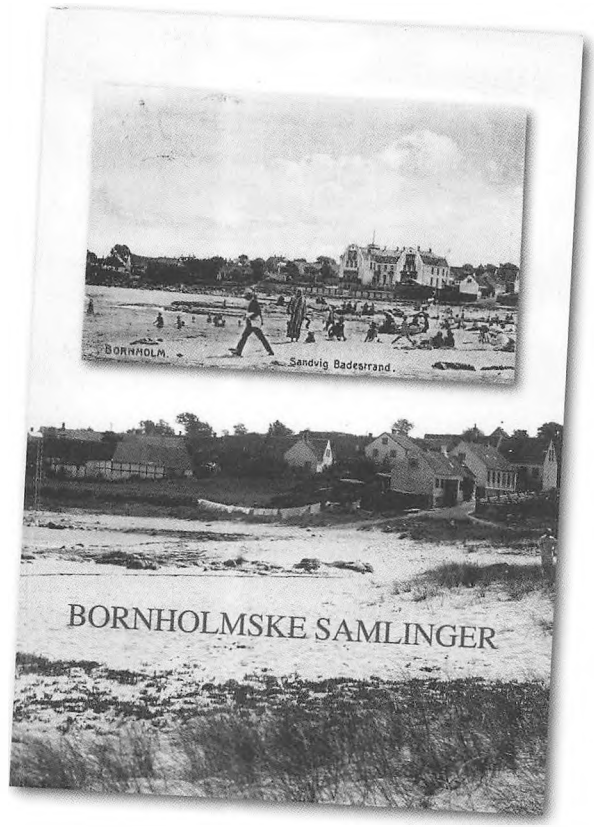

Region Hovedstaden

Ann Vibeke Knudsen (red.):

Bornholmske Samlinger. IV. Række, 6. bind.

Udgivet af Bornholms Historiske Samfund 2012. 272 s. Ill.

Årboken fra Bornholms Historiske Samfund er med sine 272 sider, trykt i en massiv tospaltet opsætning, en ordentlig moppedreng. Den rummer 10 artikler fra øens historie og et væld af flot trykte billeder, hvoraf mange er i farver, så næsten ligegyldigt hvad det er, der har gjort læseren interesseret i solskinsøens historie, vil der være noget af interesse, og skulle læseren høre til de rigtigt trofaste, der læser rub og stub, er der underholdning til mange, lange vinteraftener. Og selv om bogen er stor, er der ikke ruttet med pladsen.

Går man lidt mere i dybden, er der også en bred tidsmæssig fordeling af artiklerne fra middelalderen til

1900-tallet, og der er både erindringsbilleder og historiske artikler. Blandt forfatterne er der både folk "udefra" og fra øen, i en bred aldersvifte og med mange forskellige forudsætninger.

Årbogens største artikel – over 50 sider – handler om Hotel Strandslot i Sandvig, oprindelig opført 1904-05 som Kurhaus Strandschloss, og så ser man det jo nærmest for sig: Rige tyske turister, der kom til øen længe før 1. verdenskrig som led i det, der blev kaldt tyskertiden på Nordbornholm, indledt 1875, da Allinge-Sandvig Byråd solgte Hammerknuden til en tysk grosserer. Det er en historie, der rummer mange sjove og interessante aspekter helt frem til den kendte fortælling om de fremmedes opkøb af vort hjemlands skønne steder, der jo senere har været til debat mange gange, ikke mindst når talen falder på de mange forladte huse i "Udkants-" eller "Vandkants-Danmark". Gamle gårde i strandkanten måtte for 100 år siden lade livet til fordel for indkvarteringen af en invasion af mere eller mindre velstående turister og i hvert fald med store forhåbninger hos investorerne. Som regel noget større forhåbninger, end virkeligheden senere tillod dem at realisere. Hotellet er i dag omdannet til 27 timesharelejligheder med over 600 ejere, og i modsætning til, hvad der gjaldt for pionererne, er det i dag også muligt at opvarme hotellet, så det kan bruges året rundt.

I de andre artikler kommer vi langt omkring. En beretning om luftværnets virksomhed i Nexø 1945 sætter fokus på en af de voldsomste begivenheder i Danmarks nyere historie – de sovjetiske bombardementer af bornholmske byer lige efter befrielsen - og middelalderen behandles både i en artikel om rundkirkerne i historisk perspektiv og i en anden om tyske købmænd på øen for mange hundrede år siden. Bornholmerurene er med på sidelinjen i en artikel om en urmager og folkemindesamler fra Allinge, og en mellemting mellem en prokurator og en kværulant er centrum for opmærksomheden i en artikel fra årene omkring 1700. Han blev benådet for en livstidsstraf hele fire gange, formentlig en rekord, der bliver svær at slå. Vi kan ligeledes blive kloge på den bornholmske kirke og dens præster 1658, det år, hvor Bornholm for en kort periode var afstået til Sverige, og på tilnavne og slægtsnavne i kirkebøger fra Østermarie Sogn. En erindringsartikel giver indblik i forholdene i en af Rønnes største købmandsgårde langt tilbage i 1800-tallet.

Livet fra den barske side er i centrum for en artikel om en maritim katastrofe 1872, da et dampskib fra det relativt nystiftede DFDS nogle få kilometer fra den bornholmske kyst sejlede en beskeden fiskerbåd ned, og de tre ombordværende fiskere mistede livet. Efterfølgende var der ingen hjælp at få for de efterladte, og der blev – af angst for DFDS – end ikke iværksat en officiel undersøgelse af katastrofen. Pengemagt kontra almueskæbner.

Bogen slutter med en beretning fra Bornholms Ø-Arkiv i Rønne, fra formanden for det historiske samfund på øen og fra dets webmaster. Alt i alt blandede bolsjer af høj kvalitet og med en lang og god eftersmag. Men måske skulle redaktionen med henblik på rekrutteringen af nye læsere tilstræbe også at få perioden efter 2. verdenskrig solidt repræsenteret i de kommende årgange?

Jørgen Thomsen

Gunnar Jakobsen:

De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse. 1859 – 10. juli – 2009

Udgivet af De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse af 1859. 2012. 144 s. Ill.

De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse er en institution, der elsker at fejre sig selv. Det er det første indtryk, man får, når man bladrer i bogen, der sjovt nok først forelå på tryk tre år efter jubilæet i 2009. At der skulle gå tre år, har sikkert ikke betydet det store. I ventetiden kunne begravelseskassens medlemmer nemlig benytte lejligheden til at genlæse tidligere jubilæumsskrifter, idet der både er udgivet noget på tryk i anledning af begravelseskassens 50 års, 75 års, 100 års og 125 års jubilæum! Og hvis medlemmerne ikke havde læst dem, fik de sågar endnu en chance, da den nye jubilæumsbog forelå i 2012. For ud over en ny frem-

stilling af begravelseskassens historie var alle de tidligere jubilæumsskrifter genoptrykt bagest i bogen!

Det er nærliggende at spørge, om det så har været umagen værd at skrive endnu en jubilæumshistorie? Det kan man desværre stille sig lidt tvivlende overfor. Jørgen Lindby, som er forfatter på den "nye jubilæumshistorie", tager udgangspunkt i den hyppigt anvendte metode ved foreningshistorieskriverier, hvor der plukkes i udvalgte "highlights" fra foreningens forhandlingsprotokol, hvorefter passagerne gengives mere eller mindre ordret i kronologisk rækkefølge. Men det føjer intet nævneværdigt nyt til historien i betragtning af, at de tidligere jubilæumsskrifter til dels er skrevet på samme måde.

De første 77 sider af bogen er brugt på fremstillingen af kassens historie i de sidste 150 år, mens godt 40 sider er afsat til genoptryk af de ældre jubilæumsskrifter. Det skal siges til udgivernes ros, at bogen også indeholder en artikel af Anders Monrad Møller med titlen "En flora af foreninger" (som er et uddrag fra Dansk Told & Skatteforbunds 100 års jubilæumsbog "Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund"). Her redegøres for foreningsdannelsen i toldvæsenet i slutningen af 1800-tallet, og den artikel er trods alt med til at sætte de til tider blot punktvise opremsninger fra forhandlingsprotokollen i perspektiv.
Det er en smule ærgerligt, at udgiverne har valgt en så indadvendt tilgang til begravelseskassens historie og ikke i højere grad er stoppet op for at stille nogle reflekterende spørgsmål, der kunne være med til at fortælle, hvad begravelseskassen egentlig er for en størrelse? Selv om fremstillingen stort set kun berører kassens indre historie, står man alligevel tilbage og savner svar på, hvorfor begravelseskassen stadig eksisterer, og hvilken betydning den egentlig har i dag? Bogen kan kun have interesse for folk med et særligt tilhørsforhold til begravelseskassen.

Jens Åge S. Petersen

Henning Bro:

Frederiksberg i 1950'erne

Udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg. 2012. 143 s. Ill.

Der er i disse år fokus på 1950'erne – og ikke uden grund. Det var årtiet, der såvel nationalt som lokalt forbandt mellemkrigstiden med efterkrigstidens store forandringer og etableringen af velfærdsstaten. De tiltag, der var sat i gang i 1930'erne, blev efter krigens opbremsning taget op igen og videreført i 1950'erne, inden velfærdsstaten så at sige sprang ud i fuldt flor i 1960'erne.

I 2012 havde organisationen Golden Days ved årets historiske festival i Storkøbenhavn 1950'erne som det gennemgående tema. I forlængelse af festivalens mange aktiviteter har Historisk-topografisk Selskab for Frederiksberg valgt at hellige årbogen for 2012 dette væsentlige årti i dansk historie.

Ved indgangen til årtiet var Frederiksberg landets næststørste by, og folketallet havde nået næsten 120.000 indbyggere – det højeste nogensinde. I de følgende ti år blev byen næsten helt udbygget med et omfattende boligbyggeri på de sidste ledige grunde. Punkthusene Søndermarken, venskabshusene og kollektivhuset Frederiksgården skød op. Og med en ny skole, de første etagehuse og en omfattende byplanlægning blev der desuden taget skridt til den nye bydel ved Nordens Plads.

Tiåret indledte også den udflytning af borgere og industrivirksomheder til forstæderne, der kom til at kendetegne resten af efterkrigstiden. Udviklingen gik dog ikke i stå af den grund. I 1950'erne blev Frederiksberg videreudviklet som moderne velfærdskommune. De første store moderniseringer af byen blev påbegyndt i form af en fornyelse af byens centrum med nyt rådhus og Falkoner Centret og opførelsen af det store Codan-kompleks, der mod øst kom til at markere indkørslen til Frederiksberg.

Kommunen havde dermed sammen med det private initiativ lagt fundamentet for de følgende årtiers udvikling. På den måde kom 1950'erne til at pege frem mod de sidste årtiers store byomdannelser med skabelsen af en mængde nye boliger og bygninger til videregående uddannelser, forretninger og andre serviceerhverv.

Alt dette tages op i årbogen, der også rummer en årstalsliste over, hvad der ellers skete på Frederiksberg i 1950'erne. Igennem hele bogen er der

på farvelagte dobbeltsider en gennemgående historie om, hvordan livet levedes i 1950'erne i en af Frederiksbergs bydele, Lindevangskvarteret.

Andreas Skov

Årsskrift 2012

Udgivet af Ledøje-Smørum Historisk Forening og Arkiv. Ill.

Ledøje-Smørums årsskrift afspejler et aktivt lokalhistorisk miljø omkring forening og arkiv. Vanen tro forener man i det årlige skrift årets gang med årsberetninger fra arkiv og forening, referater af årets ture og andre begivenheder. Man lægger også en bevidst strategi for arbejdet fremover, hvor man bl.a. vil satse på at se nærmere på den fundamentale forandring, der skete, da området i 1970'erne blev et forstadsområde til København. Man har blik for, at historien og erindringerne kan indsamles nu, mens folk lever. Om 25 år er langt de fleste af datidens aktører væk.

Det betyder dog ikke, at man kun har interesse i den nære fortid. Årets artikler strækker sig fra "den tidlige kortlægning af vor egn", dvs. Johannes Mejers kort fra 1649. Allerede her kommer tidsskriftets bedre papir og 4-farvetryk til sin ret, for det er herligt at se det gamle kort i en ordentlig gengivelse!

I "Krybskytteri i Ledøje?" er det ikke krybskytteriet, der er spørgsmålstegn ved, men om det hører til i Ledøje: Historien foregår nok ved Frederiksdal, men bringes for at vise de vilkår, som der er for arbejdet med erindringsstof. Forhåbentlig har man tænkt på at sende kopi af erindringsmaterialet til rette arkiv. Rita Holm skriver endvidere om skoleholdere i Smørumovre i 1700-tallet, og Knud Remi Christensen har fundet en ballonhistorie fra 1806 i avisen. Så kommer vi op i 1900-tallet med erindringen om en morfar, der ikke var ganske sympatisk – uomgængelig og skruphysterisk for at bruge tekstens ord. Men også dygtig, sangglad og gæstfri. Det kan egentlig være ganske befriende at få et billede af en vanskelig person. Bedsteforældre har det med at være elskelige i erindringens lys. De nye tider kommer frem i "Grundejerforeningen Stangkær – selvbyggere i Smørumnedre i 60'erne" og en supplerende artikel "om at vælge byggegrund i Smørumnedre". Inden årsberetningerne får vi et portræt af Ledøje-Smørum Viseforening 1980-2011. En rigtig pæn årgang for Ledøje-Smørum, der må glæde de mange aktive lokale.

Harriet M. Hansen

Jeppe Tønsberg (red.):

Lyngby-bogen 2012

Udgivet af Historisk-topografisk selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune. 176 s. Ill.

Bogen indeholder seks fyldige artikler om forskellige emner og en enkelt kort artikel om Radio Mølleå. Der er to andre artikler, der handler om medier, nemlig "Lyngby Radio oxz. Fra eventyr til saga blot", hvor vi får hele radioens historie. I "Da Lyngby-Taarbæk bladet var meget lille – og Lyngby-Taarbæk Kommune også var det" gengives den artikel, som Viktor Thomas havde skrevet i et stort jubilæumsnummer, som bladet udgav den 16.9.1954. Bladet hedder i dag "Det Grønne Område".

Bogen indledes med en artikel af Aase Tribini Clausen: "Erindringer fra mit gøglerliv", hvor hun fortæller meget levende og morsomt om sin opvækst på Bakken, om sin far, Professor Tribini, og om de numre, hun selv var med i.

I en anden erindringsartikel "Dengang en studenterhue var noget særligt" fortæller Gladsaxes tidligere borgmester, Tove Smidth, om sin skoletid på Lyngby Statsskole 1934-1941, hvor hun startede i mellemskolen som 11-årig.

I "Springforbiplanen 1936-2012" får vi en grundig beskrivelse af et naturgenopretningsprojekt, der havde til formål at skabe et offentligt tilgængeligt strandareal i Taarbæk. I artiklen fortælles om den rolle, Danmarks Naturfredningsforening (DN) spillede allerede i årene før og om de byggeplaner, der har været for området i årenes løb, hvor der er blevet taget hensyn til beskyttelse af kysten.

I "Lundtofte Skoles Musikkorps" fortæller fire tidligere medlemmer om deres tid og oplevelser i korpset ud fra materiale, de har indsamlet og bearbejdet. Endvidere fortæller de om, hvad korpset har betydet for dem hver især.

Bogen er hele vejen igennem illustreret af små og større billeder, både sort/hvide og farvebilleder. Bogen slutter med et fyldigt register med navne og stednavne.

Aase Windeballe

Karen Hjorth og Jeppe Tønsberg:

Da Lyngby blev Lyngby-Taarbæk. Billeder fra tiden omkring 1910

Udgivet af Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune 2012. 112 s. Ill.

Formanden for det byhistoriske selskab i Lyngby-Taarbæk, Karen Hjorth, har valgt billederne til denne bog, og Jeppe Tønsberg fra kommunens stadsarkiv har skrevet oplysende tekster til billederne. Det er der kommet en fin bog ud af, som givetvis vil vække stor interesse i lokalområdet, og det er da også kommunens indbyggere, bogen først og fremmest er tiltænkt. Bogen rummer godt 100 billeder, og billederne er alle omkring 100 år gamle. I 1906 blev det gamle Lyngby Sogn delt i to: Lyngby og Taarbæk sogne på et tidspunkt, hvor der var omkring 7.500 indbyggere i Lyngby Sogn, men kun omkring 1.100 i Taarbæk. Taarbæk Sogn omfattede imidlertid også hele Dyrehaven, så arealmæssigt var der mere ligevægt.

Den bymæssige udvikling i Lyngby krævede mange investeringer, og i Taarbæk var der længe betydelig ærgrelse over, at størstedelen af kommunens skatteindtægter, derunder indtægterne fra store skatteydere med landsteder langs kysten i Taarbæk, blev anvendt i nabosognet. Ærgrelsen udmøntede sig for alvor, da i 1907 det blev vedtaget, at en ny, stor skole skulle bygges i Lyngby, og i Taarbæk var der derfor stemning for løsrivelse fra det kommunale fællesskab. Ved valget i 1909 var der ligefrem rejst en æresport i Taarbæk med opfordring til at stemme på Taarbæklisten – af udsmykningen fremgik det, at sognerådet nu ville bruge 160.000 kr. til den nye skole i Lyngby, men kun 1 kr. og 35 øre til en brugt kakkelovn i Taarbæks egen skole.

Den slet skjulte egeninteresse gav dog ikke noget flertal i sognerådet. Amtsrådet så heller ingen grund til en adskillelse, men som et plaster på såret fik kommunen et dobbeltnavn – og nogle år senere tilmed også et dobbelt våbenskjold. Og ønskerne om et særligt skattely i Taarbæk gik heller ikke senere i opfyldelse.

Billedmaterialet i bogen er meget varieret. Læserne får således et godt indtryk af datidens bebyggelse i kommunens forskellige områder. Der er eksempler på både private og offentlige bygninger, på store erhvervsvirksomheder som Brede Klædefabrik, og de suppleres eksempelvis fint af kig

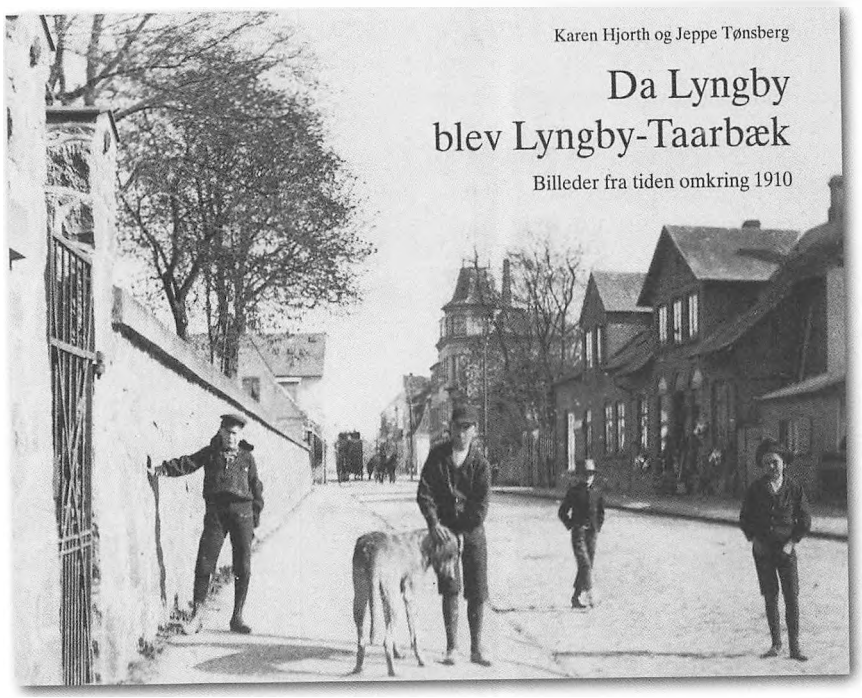

ind i en smedje, et billede af tøffelmageren uden for sin forretning og et interiør fra Lyngbys udgave af Damernes Magasin. På andre billeder ser vi mennesker i mange forskellige situationer – lige fra sognerådet, der holder møde, til syngepigerne uden for en af pavillonerne på Dyrehavsbakken, ligesom der er skolebørn, asylbørn og mange andre. Endelig får man et godt indtryk af de mange naturperler i området, hvor selv storkene da også byggede rede for 100 år siden.

Bogen er forsynet med et kombineret navne- og stedregister, og den afsluttes med et indklæbet panoramabillede, der viser udsigten mod nord, øst og syd fra toppen af skorstenen på Lyngby Sukkerraffinaderi i 1904. Området var stadig i overvejende grad præget af store landbrugsarealer, selv om den bymæssige bebyggelse var på vej frem.

Alt i alt en fornem markering af de godt 100 år, der er gået, siden kommunen fik sit dobbeltnavn.

Jørgen Thomsen

Danmark

Kenn Tarbensen:

For alle Danmarks fiskere. Danmarks Fiskeriforening 125 år. 1887-2012

Udgivet af Danmarks Fiskeriforening. 255 s. Ill.

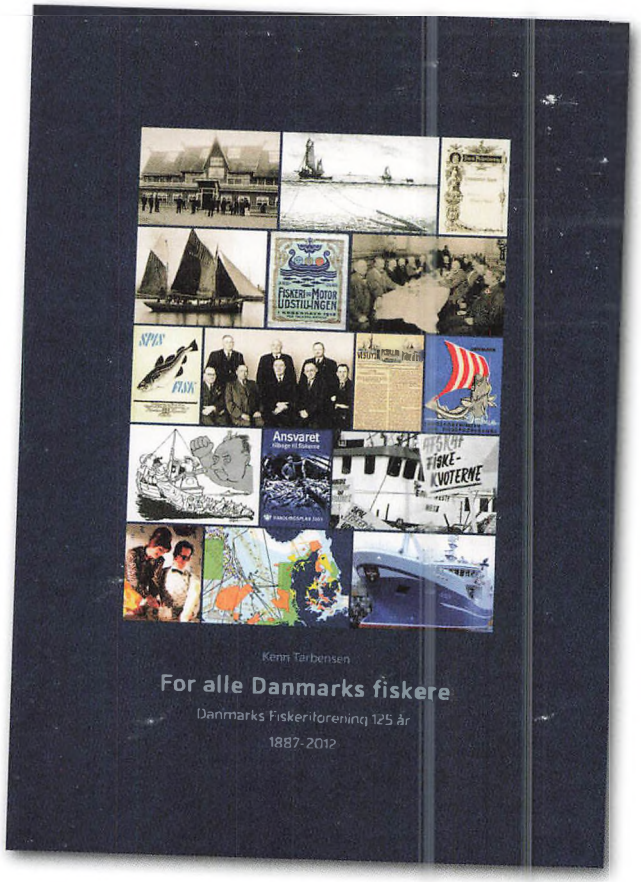

Danmarks Fiskeriforening kunne i 2012 fejre sit 125 års jubilæum, og det blev bl.a. markeret med udgivelsen af en jubilæumsbog. Opgaven med bogen blev lagt i hænderne på seniorforsker ved Erhvervsarkivet Kenn Tarbensen. Det er der kommet en spændende og velskrevet bog ud af, der også har et ualmindeligt lækkert layout. Her er ingen smalle steder.

Danmark har mange kilometer kyst og er omgivet af vand, derfor har landet altid været nært knyttet til fiskeri. Ved kysterne kastede lokalbefolkningen sig naturligvis over fiskeriet, der var et godt supplement til andre næringsveje. Det var dog først i 1800-tallets sidste halvdel, at fiskeriet fik et løft, som også gjorde en foreningsdannelse mulig. Det er første gang, Danmarks Fiskeriforening har fået skrevet sin til tider turbulente historie. I dag er Danmarks Fiskeriforening en moderne interesseorganisation, som virker som danske fiskeres talerør både nationalt og internationalt. Men sådan har det selvsagt ikke altid været. Allerede i 1884 blev der dannet to fiskeriforeninger, der begge arbejdede for at fremme fiskeriet i Danmark. Det var disse to foreninger, Foreningen til Fiskeriernes Fremme og Dansk Fiskeriselskab, der i 1887 slog sig sammen og dannede Danmarks Fiskeriforening.

Den nye forening vandt hurtigt politisk genklang, hvilket sikkert skyldtes, at dens første præsident var lensgreve og kammerherre Frederik Chr. Moltke, der færdedes hjemmevant i de bedre kredse. Nå ja, så var lensgreven også i

familie med landets konseilspræsident. Det hjælper jo alt sammen. Lensgreven blev dog smidt af pladsen ved en mindre paladsrevolution i 1902. Fiskeriforeningen havde også sit systemskifte. Foreningen fik en ny formand, men vi skal helt frem til 1913, før den første fisker blev formand for foreningen.

Fiskeriforeningen blev dog ikke politisk svækket, men forstod at udvikle sig i trit med resten af samfundet. Der kom nye rammer og nye arbejdsopgaver. Det gjaldt f.eks. kravet om bedre uddannelse, som var et generelt krav i hele samfundet. Der havde allerede været kurser på højskoleniveau, men i 1908 åbnede den første fiskerskole i Kerteminde. Senere blev det Snoghøj, der lokkede med kurser for fiskere. Skolen måtte dog lukke i 1924, og først i 1946 åbnede Danmarks Fiskerhøjskole i Esbjerg.

Andre tiltag var kogebøger med fiskeopskrifter, der skulle få danskerne til at spise mere fisk. Den første kogebog kom i 1930, og siden er andre fuldt i kølvandet.

Den dag i dag er Danmarks Fiskeriforening en stor og stærk organisation, der trods kvoter og krise har klaret sig. Danmark har ikke længere så mange fiskere, men de, der er tilbage, er blevet mere effektive. Og de har nu fået en jubilæumsbog, de kan være stolte af. Det er en bog om de danske fiskere og ikke mindst deres organisation. Det er organisationen, der er i centrum, og derfor er der også mange portrætter af foreningens fremmeste mænd.

Johnny Wøllekær

Jesper Jørgensen m.fl. (red.):

Komintern og de dansk-sovjetiske relationer

Udgivet af Arbejdermuseet & ABA. 2012. 436 s. Ill.

Midt under 2. verdenskrig besluttede Sovjetunionens leder, Josef Stalin, at nedlægge den Kommunistiske Internationale, Komintern. Organisationen havde indtil da været omdrejningspunkt for den kommunistiske verdensbevægelse og et vigtigt redskab for Sovjetunionens udenrigspolitik. Opløsningen af organisationen var Stalins måde at vise sin gode vilje over for hans nye vestlige allierede, først og fremmest Storbritannien og USA.

Bogen undersøger i 14 videnskabelige artikler en række forskellige aspekter af den kommunistiske verdensbevægelse før og efter opløsningen af Komintern. Antologien er første skud på stammen af et dansk-russisk forskningssamarbejde, der har til formål at undersøge den fælles kommunistiske epoke i det 20. århundrede.

Centralt i udgivelsen står tre problemstillinger: Lenin og leninismens rolle i opbygningen af Komintern og det sovjetiske system; det hemmelige og undergravende element i den kommunistiske virksomhed; samt betydningen af opløsningen af Komintern i 1943. Flere af antologiens forfattere fremhæver kontinuiteten i den internationale kommunistiske bevægelses politiske målsætninger, arbejdsopgaver og personsammensætning, men der bliver også peget på ændringer som følge af den nye geopolitiske situation efter 2. verdenskrig.

Som indledning til de mere kildetunge analyser tager Kurt Jacobsen, der blandt andet har lavet en doktordisputats om Aksel Larsen, os med tilbage til 1980'ernes Sovjetunionen. I en underholdende erindringsartikel beretter han om sin første tur til Kominterns arkiv i Moskva i 1984. Jacobsen havde som den første dansker fået adgang til det ellers så hermetisk lukkede arkiv for at skrive en bog om DKP og Komintern før 2. verdenskrig. I artiklen fortæller han blandt andet om, hvordan han blev hentet i lufthavnen i en sort Volga med gardiner og kørt til Hotel Tak, hvor alt var på det kommunistiske partis regning. Der bliver endvidere fortalt om alle de stive vodkaer og om boggaver fra Boris Ponomarjov, der ledede Sovjetunionens kommunistiske partis internationale afdeling og ikke mindst om forskningsbetingelserne i Sovjetunionen på denne tid.

Forfatterne til de øvrige artikler er: Nataliya Egorova, Thomas Wegener Friis, Chris Holmsted Larsen, Jesper Jørgensen, Natalja Lebedeva, Morten Møller, Nikita Petrov, Mihail Prozumenschikov. Julie Birkedal Riisbro, Niels Erik Rosenfeldt, Svetlana Rosental, Peter Ruggenthaler og Mette Skak.

Andreas Skov

Malene Linell Ipsen (red.):

Havsteen

Udgivet af Johannes Larsen Museet, Kerteminde, 2012. 190 s. Ill.

Bogen er udgivet som markering af Sven Havsteen-Mikkelsens 100-år. I en pressemeddelelse herom hedder det: "Kunstneren Sven Havsteen-Mikkelsen efterlod os en stor kunstnerisk arv, som det er værd at bringe frem og belyse. Med en enestående vedholdenhed søgte han livet igennem sine nordiske rødder med stor skaberkraft. Derudover har kunstneren skabt udsmykninger til mere end 70 kirker i Norden". Gennem ni (nu overståede) udstillinger og denne bog trækkes forskellige sider af Sven Havsteen-Mikkelsen (1912-1999) frem.

Bogen omhandler det kunstneriske virke, og Havsteens betydning i dansk kunst- og litteraturhistorie. Et virke, der i forordet af Erland Porsmose sammenfattes således: "En nordisk længsel, gerne med blikket rettet mod oprindelig kultur, skulle forblive et vedholdende tema i Havsteens kunst. Endnu inden det fyldte 18 år vidste Havsteen, at det var kunsten, der skulle være hans livsbane ... Udstillingsstederne har ønsket at udgive dette værk, hvor en række kendere af Havsteens liv og kunst, hver med deres tema tegner et fængende billede af en sammensat personlighed og et livsværk".

Bogen følger kronologisk kunstnerens liv. Bogens redaktør lægger ud med et indlevende kapitel fra Havsteens læreår som sølvsmed, som han ophørte med og i 1930 rejste til Kerteminde, hvor han i næsten tre år blev vejledt af maleren Fritz Syberg. I 1933 blev Havsteen elev på Kunstakademiet i Oslo. I 1928 fik Havsteens familie sommerhus i Gudhjem, og han knyttedes til Oluf Høst. Jens Henrik Sandberg skriver herom: "Fra denne sommer og 10 år frem er Sven knyttet til Oluf Høst og Oluf Høsts familie. Kunstneren er nu ikke en fjern figur i en udstillingsanmeldelse. Han bliver den kunstner, der viser den unge Sven vejen frem. Han er også den, der medvirker til, at forældrene ser muligheder i både metieren og især dens sociale placering".

Anders Thyrring Andersen skriver om et arbejdsfælleskab, der i 1948 opstod mellem Havsteen og Martin A. Hansen under kapiteloverskriften: "Kristendom er nu". De gennemførte en række fælles kirkerejser, som førte til det religions- og kulturhistoriske værk Orm og Tyr, udgivet 1952. Malene Linell Ipsen skriver om Havsteens arbejde med træsnit og xylografi, hvor kunstneren skærer sit motiv ned i en træplade, påfører sværte og trykker på papir. Det nordiske betød meget for Havsteen, og han var stærk modstander af dansk medlemskab af EF. I 1972 dagen før afstemningen den 2. oktober afsluttede Havsteen modstandernes tv-udsendelse med en enetale for at stemme nej. Hans holdning var, at EF-medlemskab ville medføre den endelige udslettelse af Danmark, en opgivelse af den frihed og selvstændighed, danskerne havde kæmpet for siden Gorm den Gamles dage. Mikael Wivel afdækker glimrende i sit kapitel om Havsteen og den norrøne naturromantik, Havsteens holdninger til Norden, der for unge læsere i dag må være som at høre om "en fjern fortid", selv om disse holdninger for blot 40 år siden var ganske udbredte.

Krestina Skirl har kaldt sit bidrag "Den kristne inspiration", hvor Havsteen gennem sin kirkekunst lod sig inspirere af traditionen og samtidig forny den. Forfatteren betegner ham som en af de største danske moderne kirkekunstnere med et modernistisk billedsprog. Udsmykningerne blev udført i årene fra 1956 til 1999 både med altertavler, glasmalerier, skulpturer og tekstilkunst samt farvesætning af flere kirkerum. Inspirationen i den kristne tematik kom efter kirkerejserne fra 1949 til 1952 sammen med bl.a. Martin A. Hansen.

Bogen består af 16 kapitler og lige så mange bidragsydere. Illustrationer og layout er smukt udført. Bogens kapitler spiller fint sammen i deres kronologiske forløb. Man bliver virkelig godt oplyst om Sven Havsteen-Mikkelsen liv og virke, og bogen kan varmt anbefales.

John Juhler Hansen

LISTE OVER ANMELDERE

- Thorleif Christiansen, cand.mag.
- Harriet M. Hansen, tidl. museumsinspektør på Middelfart Museum
- John Juhler Hansen, registrator ved Danmarks Industrimuseum
- Rasmus Willaing Lock, arkivbetjent ved Odense Stadsarkiv
- Per Grau Møller, Lektor Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse, SDU
- Niels Løgager Nielsen, leder af Åby-Åbyhøj Lokalhistoriske Arkiv
- David Holt Olsen, museumsinspektør ved Danmarks Industrimuseum
- Erik Helmer Pedersen, fhv. formand for Dansk Lokalhistorisk Forening
- Jens Åge Pedersen, arkivar ved Odense Stadsarkiv
- Andreas Skov, arkivar ved Odense Stadsarkiv
- Karsten Merrald Sørensen, leder af Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn
- Jørgen Thomsen, arkivchef ved Odense Stadsarkiv
- Mette Ladegaard Thøgersen, museumsinspektør ved Østfyns Museer
- Aase Windeballe, formand for Dansk Lokalhistorisk Forening
- Johnny Wøllekær, arkivar ved Odense Stadsarkiv

DANSK LOKALHISTORISK FORENING

STYRELSE

Formand:
Aase Windeballe,
Valmuevænget 11, 5540 Ullerslev.
Tlf. 65 35 18 22
aase.windeballe@keef.dk

Kasserer:
Verner Hansen,
Egholmsvej 18, 8660 Skanderborg.
Tlf. 86 52 03 93
dlfskb@gmail.com

Lokalhistorisk konsulent:
Arkivar Peter Korsgaard
Stillidsvej 27, 4300 Holbæk.
Tlf. 59 43 27 24
ptk@kms.dk

❖

SAMMENSLUTNINGEN AF LOKALARKIVER

Formand:
Jørgen Thomsen
Odense Stadsarkiv,
Klosterbakken 2, 5000 Odense C
Tlf. 65 51 10 31
jth@odense.dk

Sekretariat:
Andkærvej 19, 7100 Vejle
Tlf. 75 84 08 98
sla@lokalarkiver.dk

Fra Himmerland og Kjær Herred 2012
(Jens Åge S. Petersen) 3
Bente Kristensen, Ingvard Jakobsen og Ejgil Bodilsen (red.):
Han Herred Bogen 2012. Lokalhistorisk årbog for Øster og Vester Han Herred (Erik Helmer Pedersen) 4
Henrik Gjøde Nielsen og Knud Knudsen (red.):
Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred 1912-2012 (Thorleif Christiansen) 5
Gunner Jensen: St. Restrup 1912-2012. Fra herregårdsmark til lokalsamfund. En krønike om mænds og kvinders liv og virke gennem 100 år med St. Restrup Husmandsskole som faglig og kulturel dynamo (Per Grau Møller) 5
Peter Jørgensen: Tre himmerlandske sogne
(Rasmus Willaing Lock) 6
Broder Berg m.fl. (red.): Årbog 2012
(Thorleif Christiansen) 7
Egon Jensen m.fl. (red.): Vesthimmerlands lokalhistorie, Årsskrift 2012 (Aase Windeballe) 8
Lykke Olsen:
Søren Knudsen – museumsmanden og mennesket
(John Juhler Hansen) 8
Annette Hoff: Boller Slot i 650 år. En godshistorie om mennesker, magt og muld ved Horsens Fjord
(Harriet M. Hansen) 9
Kurt Quist Nielsen (red.):
Den østjyske længdebane 150 år. Østjysk Hjemstavn
(Mette Ladegaard Thøgersen) 10
Hardsyssel Årbog 2012
(Harriet M. Hansen) 11
Historisk Aarbog fra Randers Amt 2012
(Karsten Merrald Sørensen) 12
Skivebogen 2012
(Karsten Merrald Sørensen) 12
Århus Stifts Årbøger 2012
(Karsten Merrald Sørensen) 13
Kurt Risskov Sørensen (red.): Cartha 2011/2012
(Thorleif Christiansen) 14
Thomas Kaarsted og Johnny Wøllekær:
De sidste amatører – Divisionsfodbolden i Odense frem til 1978 (David Holt Olsen) 16
Fra Ribe Amt 2012
(Thorleif Christiansen) 17
Sten Jørgensen: Fredericia Politis Historie 1650-2008
(Andreas Skov) 17
Bodil Schelde-Jensen og Jørgen Clausager (red.):
Fredericiabogen 2012 (Johnny Wøllekær) 17
Else Egholm m.fl. (red.):
Årsskrift 2012. Historisk Forening for Graasten By og Egn, nr. 38 (Aase Windeballe) 18
Birgit Bjerre: Marie – uundværlig husholderske i to kunstnerhjem (Harriet M. Hansen) 18
Else Egholm m.fl. (red.):
På sporet af mindretalslivet 2009-10
(Aase Windeballe) 20
Morten Hahn-Pedersen (red.):
Sjæk'len – Årbog for Fiskeri- og Søfartsmuseet, Saltvandsakvariet i Esbjerg 2011
(Johnny Wøllekær) 20
Ruth Jensen (ansvarshavende red.): Stavn 2011. Beretninger og historier fra Faaborg-egnen
(Niels Løgager Nielsen) 21
Skrift for Lokalhistorisk Forening for Sundeved 2012
(Harriet M. Hansen) 21
Morten Andersen, Mikkel Leth Jespersen, Hans-Ole Mørk, Mogens Rostgaard Nissen og Anne Marie Overgaard (red.):
Sønderjyske Årbøger 2012
(Erik Helmer Pedersen) 22
Birthe Christensen (red.): Tåsinge Årbog 2012
(Niels Løgager Nielsen) 23
Karen Margrethe Fabricius (red.): Årbog 2012
(Erik Helmer Pedersen) 23
Øboer 2012. Historisk årbog for Langeland, Siø og Strynø
(Aase Windeballe) 24
Heidi Pfeffer m. fl. (red.): Lolland-Falster
- Historier i landskabet (Aase Windeballe) 25
Oscar Udsholt: Sand oplysning for muldens frænde. Historien om skolerne i det sydlige Odsherred
(Niels Løgager Nielsen) 25
Jens Molter Ulriksen (red.):
Romu 2011 (Erik Helmer Pedersen) 26
Bent Hansen, Leif Bo Poulsen & O.B. Stagsted:
Træk af Vibys historie i forrige århundrede. En lokalhistorisk beskrivelse af personer, institutioner og virksomheder, der prægede stationsbyen i dele af 1900-tallet
(Per Grau Møller) 27
Ann Vibeke Knudsen (red.):
Bornholmske Samlinger. IV. Række, 6. bind.
(Jørgen Thomsen) 27
Gunnar Jakobsen:
De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse. 1859 – 10. juli – 2009 (Jens Åge S. Petersen) 29
Henning Bro: Frederiksberg i 1950'erne
(Andreas Skov) 29
Årsskrift 2012
(Harriet M. Hansen) 30
Jeppe Tønsberg (red.): Lyngby-bogen 2012
(Aase Windeballe) 30
Karen Hjorth og Jeppe Tønsberg:
Da Lyngby blev Lyngby-Taarbæk. Billeder fra tiden omkring 1910. (Jørgen Thomsen) 31
Kenn Tarbensen: For alle Danmarks fiskere. Danmarks Fiskeriforening 125 år. 1887-2012
(Johnny Wøllekær) 32
Jesper Jørgensen m.fl. (red.):
Komintern og de dansk- sovjetiske relationer
(Andreas Skov) 33
Malene Linell Ipsen (red.):
Havsteen (John Juhler Hansen) 34

ID 47871

Returadresse: Dansk Lokalhistorisk Forening c/o Verner Hansen, Egholmsvej 18, 8660 Skanderborg